

№ 45 (254) 5 лістапада 2001 г.

Наша Ніва

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пяцідзелкі

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Домаша ня рэзалі

Для зандавання сэру не спатрэбілася наркозу

Яшчэ перад выбарамі Сямён Домаш, былы кандыдат у прэзыдэнты, трапіў у больніцу з сэрцем. Дактары канстатаўвалі перадінфарктны стан. Адбылося гэта пасля таго, як Домаш, запісваючы свой перадвыбарчы выступ на БТ, глынуў вады са шклянкі, якую паставілі перад ім. Літаральна ў той жа вечар, згадваючы супрацоўнікі перадвыбарнага штабу гарадзенскага палітыка, яму стала ніякавата. Гэта магло быць простым зъбегам абставінай. Аднак нарадзілася і іншая вэрсія — пасля таго як інфаркт памёр Валеры Скварцоў, кароткачасовы кіраўнік тэлебачання, што спрабаваў утайманаць тэлевізійную мафію.

Домаш назіраў за выбарамі з ложка рэабілітацыйнага цэнтра. Менскія дактары настойвалі на шунтаванні. (*Шунт* — гэта штучны сасуд, зроблены ў абход "хворага" ўчастку артэры). Дзеля гэтага Домаш і паехаў у Кракаў (пра лячэнне паклапацілася менская місія АБСЭ). Там яго агледзелі на катэдры кардыялогіі мясцовага ўніверсітету і прыйшлі да выносів, што... аперацыя не патрэбная,

бо можна праста пачысаць каранаўнія сяды пры дапамозе адмысловага зонду. Працэдура доўжылася трох гадзін без наркозу і скончылася позна ўвечары ў сераду.

Ціпер самы папулярны палітычны палітык беларускіх апазыцый пачуваваеца нармальніна, ён поўны аптымізму і фізычнай энергіі. Пазаўчора ён вярнуўся ў Беларусь. Розныя палітычныя сілы хацелі б залучыць яго ў свае рады. Апошнімі такім ідэям загараліся, напрыклад, сацыял-дэмакраты Грыба-Караля.

Аляксандар Мілінкевіч, кіраўнік гарадзенскай "Ратушы", мяркуе, што вяртанне Домаша ў палітыку вельмі своечасовае. Хутка муніципальныя выбары. Важна, каб умацаваныя за мінулы год асяродкі "Рэгіональны Беларусі" не расцрушыліся. Прадстаўнікі "усёй Беларусі", ад kraju ў краі", цвёрда настроіліся закласыці новую палітычную сілу, якая б адлюстроўвала інтарэсы не толькі менчукой. Гэта будзе зроблена на базе перадвыбарнай групы падгрымкі Домаша. Устаноўчы сход новага руху папярэдне заплянаваны на студзень.

Віктар Шыбуць

"Наша Ніва" і "Arche" ў Баранавічах

13 лістапада, у аўторак, а 16-й у Баранавічах, у агенцстве рэгіянальнага разьвіцця "Варута" (Камсамольская, 24, уваход ззаду дому — 2 паверх) адбудзеца сустрэча рэдактараў "НН" і "Arche" з чытачамі. Прыедуць Валерка Булгакаў, Андрэй Дынько. Пасля сустрэчы — канцэрт Зымітра Бартосіка.

ГАЗЭТА ТВАЁЙ ДУШЫ

ЮНЭЛЯ САЛЬНИКАВА,
грамадзкая дзяячка,
гомельская падпісчыца
"НН" з 1991 г.

Падпіска на месяц каштуе 929 рублёў
Для менчукоў падпіска на шапік "Белсаюздруку" — 760 рублёў

ДЫК ПАДПІСВАЙСЯ!

ХВАРОБА МЁТЧЫ

у Барысаўскім раёне
зарэгістраваная прыённая
інфэкцыйная хвароба,
падобная да "каровінага
шаленства". Ад яе
няма лячэнья.

Інфекцыі XXI стагодзьдзя — тэма нумару. Старонка 6.

ПАДПІСНЫ ІНДЕКС 63125

Горад свяятога Губэрта

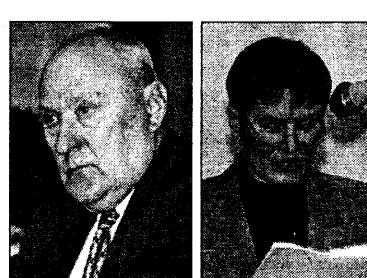
Калі падступны і заможны Менск схацеў Ганчарыка, у гарадзенцаў, што паверылі абавязню Домаша (а таксама ў будучыя пасады), гэта выклікала праудзіві шок. У выніку Беларусь засталася з Лукашэнкам, а Горадня — са сваёй заходнясьцю, крамамі, кавярнямі, касыёламі, цэрквамі, малітўнымі дамамі ды рынкамі, са сваімі трывамі і трывамі трасянкамі. Старонка 7.

Рэкорд "за" Лукашэнку паставіла Ветка

Процька і Грыб абвясьцілі вынікі незалежнага назірання за выбарамі

На мінулым тыдні Беларускі Хэльсінскі Камітэт прадставіў свой спэцыяльны даклад "Выбары прэзыдэнта Беларусі: вынікі незалежнага назірання". У ім даюцца ацэнкі дэмакратычнасці верасень-нёўскіх выбараў на грунце звесці розных арганізацый, якія на-глядалі за выбарнай кампаніяй. Незалежныя назіральнікі так і ня здолелі падлічыць, колькі дакладна галасоў набраў Лукашэнка, а колькі — Ганчарык. Па словах Мечыслава Грыба, дакладныя памеры фальсифікацыі ў выльчицы немагчыма, бо ніхто ня ведае нават, колькі выбаршчыкі ў рэальнасці прагаласавала. Таму можна казаць толькі пра прыблізныя памеры фальсифікацыі — да траціны галасоў, на ягоную думку, а ўсе лічбавыя ацэнкі назіральнікаў — прыкідчыны. Як вядома, напярэдадні выбараў незалежныя сацыя-лягічныя інстытуцыі давалі Лукашэнку трохі менш за 50% падгрымкі, а Ганчарыку — трохі менш як 30% пры чаканым узделе 85% выбарцаў.

Кіраўніца Беларускага Хэльсінскага Камітэту Тацяна Процька мяркуе, што ад 25 да 28% галасоў, пададзеных за Ганчарыка, Гайдукевіча або супраць усіх кандыда-

М.Грыб

Т.Процька

таў, маглі быць перададзеныя Лукашэнку. Грыб выказаў меркаванне, што сапраўдных лічбаў ня ведаюць ня толькі ў тэрытарыяльных камісіях, але іх ня ведае нават сам прэзыдэнт. Вось жа, Грыб, сустаршыня "Незалежнага назірання", называў Лукашэнку прэзыдэнтам.

Процька таксама называла Лукашэнку прэзыдэнтам. Спасылаючыся на анатыміяныя крыніцы ў Адміністрацыі, яна паведаміла, што 9 верасення ў атачэнні прэзыдэнта вагаліся, колькі адсоткі пісаць за Лукашэнку: 80% або 52% (як у свой час у Рәсей за Пуціна). Вырашылі спыніцца на 75%, мяркуе спыніцца. Процька.

З дакладам можна азнаёміцца праз Інтэрнэт (bhc.unibel.by).

Іншы сустаршыня "Незалежнага назірання" Алець Бяляцкі ня ўдзельнічаў у гэтай прэсавай канферэнцыі, скарыстаўшыся запрашэннем на развітвальны прымёз з нагоды сканчэння зноходжання ў

Менску супрацоўніцы місіі АБСЭ Бэзаты Разуміловіч, якая вяртаецца дамоў у ЗША.

Апубліканыя звесткі мясцовых выбарчых камісій сьведчыць, што найбольшы працэнт галасоў за Лукашэнку быў пададзены ў Веткаўскім раёне, населеным пераважна нашчадкамі "маскалёў" — расейцаў-стараўераў. Тутака кіраўніка дзяржавы, паводле афіцыйных звестак, падтрималі 95,81% выбарцаў (проці 1,67% у Ганчарыка). На другім месцы — Брагінскі раён, таксама вельмі забруджаны радыяцый і заселены напалову перасяленцамі з розных куткоў СНД, за імі — іншыя чарнобыльскія раёны. Слабое сучэньне для апазыцыі!

Мікола Бугай

ІНІЦЫЯТЫВА

"НЕЗАЛЕЖНАЯ НАЗІРАНЬНЯ"

сцьвярджвае, што падрыхтавала 16 тыс. назіральнікаў, але быццам бы 4 тыс. зь іх адмовіліся ад назірання, баючыся рэпрэсій уладаў. Яшчэ 3 тыс. назіральнікаў ад Правабарончага цэнтра "Вясны" і Фонду Лява Сапегі ўлады не дапусцілі на ўчасткі ў апошні момант. Паводле ацэнкі лідараў "Назірання", яны здолелі ахапіц 70% участкаў. Паводле ацэнкі назіральнікаў АБСЭ, падчас датэрміновага галасавання назіральнікі прысутнічалі толькі на 52% участкаў.

Газэта "Наша Ніва"

шукае журналіста
на сталую працу.

Веданыне беларускага мовы і кампьютара абавязковое. Веданыне замежных моваў — плюс. Звесткі пра сябе і матэрыялы на спробу дасылаць на электронны адрес pp@irex.minsk.by.

3 усёй краіны

Ладэн нам на піша

На пачатак лістапада 59 беларускіх адрасатаў атрымалі лісты зь "белым парашком". Вірусы сібірскай язвы не было ні ў адных. У Радзе ўжо зарэгістравана больш за 6000 падобных выпадкаў. У Літве — больш за 100. Беларусы — не таякі жартуйнікі. Рада Бяспекі ласкава папярэджвае, што гэтага кшталту жартыі кваліфікуюцца як "пагроза ўчыненнем акту тэрарызму" і караюцца пазбаўленнем волі да пляці год. Праўда, пра бактэрыйлагічны тэрарызм у Крымінальным кодексе нічога не напісаны.

Б.Т.

Сібірская язва і Крычаў

Быў коліс вуглік і ў Крычаў. Як распавядаюта мэдработнікі-вэтэраны, у 60-я гады ў аднаго тутэйшага чалавека захварэла на сібірку карова. Яе забілі і пахавалі па ўсіх правілах барацьбы з эпідэміямі. Аднак гаспадар учаны разам зь сябрам выкапаў жывёліну і злупіў зь яе скур — на продаж. Пры гэтым ён парозаў палец. Праз колькі дзён небарка апынуўся ў інфекцыйным аддзяленіем Крычаўскай больніцы, і стасункі зь ім мелі толькі мэдработнікі ў спэцыяльных ахоўных касцёлках. Неўзабаве прывезэлі туды і ягонага сябрука. Абодвух удалося выратаваць.

Андрэй Кузьмін, Крычаў

Ня больш за дзъве жывёліны на хату

Жыхары Менску маюць права трывамаць у кватэры на больш за дзъве дарослыя жывёліны. Такое расшынне прынялі дэпутаты Менгарасвету. Памеры і парода "малодшых братоў" не рэагіруюць.

Эдвард Людовіч

Помнік ігуменыні

У Чэрвені (колішні Ігумен) на плошчы Свабоды ўсталявалі помнік легендарнаму ігумену, заснавальніку гораду. Драўляная выява (аўтар — ігуменец Генадзь Матусевіч) з крыжкам і рукапісам у руках ціпер упрыгожвае невялічкі сквэр, дзе хутка мае быць пабудаваны касцёл.

Колькі гадоў таму ў Чэрвені ўсталявалі мэмарыяльную шыльду ў гонар маці Максіма Багдановіча Марыі, якая тут нарадзілася. Але табліца з Пагоній мулала вочы начальству, і напярэдадні презыдэнцкіх выбараў дошка звінікла.

Юры Чавусаў, Чэрвень

Непісьменных не бяруць

Пачаўся зімовы прызыў у войска. У Гомельскай вобласці камісія ваенкамату за некалькі першых дзён выявілі 20 юнакоў, якія наагул ня ўмёлі чытаць і пісаць. Адправілі давучвачца.

Паводле "Інтэрфаксу"

Чуткі у БДУ новы рэктар?

Кажуць, што пасля сканчэння ўрачыстасцяці, прысьвечаных 80-годзіовым ўніверсітэту, рэктара Казуліна здымуць з пасады. Найбóльш верагодны пераемнік Казуліна — першы прарэктар БДУ Жук.

Штудэнт

Навошта ж дрэвы ламаць?

Днямі ў Смургонях адбыўся суд над двумя непаўнагоддзенымі, якія ў адных зь мікрараёнаў гораду зьнішчылі цэлую ліпаваю ліплю — ажно 32 маладзенікі дрэўцы. Аднаго з іх кінула кахранка, вось ён і скіраваў сваю агрэсію на "зялёныя насаджэнні", а сябр падтрымаў — з пачуцця мужчынскай салідарнасці. Каб хлопцы ведалі, што гэты учынок будзе каштаваць ім па 191 тысячу кошнаму, перш бы 10 разоў падумалі. Яшчэ 1 дрэўцы давалося новыя пасадзіцы — але гэта ўжо па ўласнай ініцыятыве. Пэўна, сорамна стала.

Апэрацыя "Цыганы"

У Ашмянскім раёне арыштавалі чатырох цыганоў, якія збывалі ма-кавую саломку. У іх сканфіскавалі 2 кг 600 г "нарката".

Тацияна Скарынкіна, Смургоні

Сабака напаў на дзяўчынку

Васьмігадовую Волечку з Дарагічыны пакусаў уласны сабака — імянка аўтар, якога бацькі заўжды трывалі ў вальверы, а ў той нешчасціўны дзень выпусцілі. У дзяўчынкі мнóstva ранаў галавы, зняная частка скаліпку, адкусаны палец. Пасля рэанімаціі яе зям'яцілі ў Берасцейскую абласную больніцу, дзе робяць шматлікія плястычныя апэрацыі. Сабаку забілі.

Наркабабуля

За 20 тысячаў рублёў прадала незнамаму чалавеку градку з макам пэнсіянэрка ІІ. звёскі Балаты Кобрынскага раёну. Не пасльёў незнамёмы перарабіць мак у саломуку, як быў склонены. У пастарунку ён патлумачыў, адкуль "тавар". Суд даў бабулі два гады ўмоўна.

Украілі воз і бочку

У вёсцы Глінішчы Кобрынскага раёну ў адну зь вядоўніх начэй невядомыя скралі калгасны воз і бочку з-пад малака, куды зборшык злыў сабранае ў людзей малако. У калгасе гэта былі апошні воз і бочка.

У Берасьці

Дзэзактывуюць пляму

Паблізу ад цэнтра Берасьця, ля порту, дзе ў савецкі час перагружалі радыёактыўную руду, знаходзіцца радыёактыўная пляма. Урад прыняў рашэнне пра яе ліквідацію і выдзеліў на гэта мільярд рублёў. Радыёактыўны могільнік разьмесьціцца непадалёк ад вёскі Струга, што ў Бярозаўскім раёне. Жыхары навакольнай прости з'ясцешаныя наўной, але зрабіць нічога ня можуць.

Аляксандар Горбач, Івацэвічы

Школа прадае цыбулю

Школа вёскі Нарач (Мядзельшчына) прадала цыбулю на мільён рублёў. Куплялі збольшага санаторы. Выручаныя гроши мусілі пайсіці на патрэбы школы і на прэміі вучням-выдатнікам.

А пакралі са школьнай палеткай цыбулю мільённую, мабыць, на восем, — кажуць людзі.

Вацлаў Зьвяруга, Мядзел

Секс-сымбал Янка

Беларус Іванкоў узяў "срэбра" на чэмпіянаце сьвету па спартовай гімнастыцы. У агульнакамандным заліку беларусы — першыя. Секс-сымбалі Беларусі — невялікі гімнаст Янка Іванкоў і атлетка як абняць Яніна Карольчык.

Спорт "Белышына" — чэмпіён

Бабруйская "белышына" паслья дзявою паразай запарсталася чэмпіёнам Беларусі па футболе. 26 каstryчніка яна прайграла салігорскаму "Шахцёру" (2:4), а ў мінулоу суботу — менскаму "Дынама" (1:2). Аднак "белышына" ўсё ж застаецца на першым месцы. Асноўны канкурант бабруйчану, барысаўскі клуб БАТЭ, згуляў унічию (0:0) з салігорскім "Шахцёрам". Перад апошнім турам "белышына" мае 55 пунктаў, БАТЭ — 51, "Дынама" — 51, "Нёман" — 50.

Людовіч

Ліст у рэдакцыю

Мы не нахлебнікі!

І зноўку восень. І зноўку іду ў школу сеяць разумнае, добрае, вечнае... Ці разумнае? Бог ведае... Аднак ужо сталіся звыклімі на нашых уроках літаратуры пытаныні пра сэнс жыцця, маральнасць, пачуццё ўласнае годнасці...

"Стоп, — кажу сабе, — а цi варта тлумачыць дзецям, што пачуццё ўласнае годнасці — гэта павага да сябе і атачэння? Цi не прасцей адкінуць раздум пра вечнае, канкрэтна й дакладна давесць ім, што Чацкі сымешны і дурнаваты, а выйграюць заўжды малчаливы, якія дагаджаюць ўсім без вынятку... Сумна, цi ня так? Но настаўнік, пазбадзены пачуцця ўласнае годнасці, ня здатны абуджадаць гэтае пачуццё ў сваіх выхаванцаў. "Ах, вы згушчае фарбы", — чуецца звыкае. Магчыма... Ды толькі цi можна сеяць душы ў людзей" (бо менавіта гэта лічу за галоўнае ў працы настаўніка) чалавеку, заціснутаму іэндэнтам і бяспраўтам?

Быцьцё настаўніка Быхаўскага раёну залежыць ад Тэрмінаў атрымання заробку. А затрымкі з выплатамі даволі значныя: ад 6 верасня, калі выдалі мізэрныя грошы за жнівень, большую частку якога мы быў у адлачынках, — да 26 каstryчніка. І толькі выпадак шчасливілы зьбег abstavінам (прывезд Лукашэнкі ў Магілёў) дазволіў нам, настаўнікам Быхава, атрымаць заробак за верасень. А ў міжчасі... начальніцкія вокрыкі з тae нагоды, што мы хлеба ня сеем і ня жнем, а толькі разбазарявам разненыя бюджеты, які та пусты. Ну, так, на тэм, не пячам, ня шлем, не вырабляем аніякіх матэрыяльных каштоўнасцяў. Уяўляю, што было б з краінаю, калі б усе "нахлебнікі" — лекары, настаўнікі, дзеячы культуры — началі стаць сяці, ткаць, пячы...

Тады хлеба будзе ўволю, калі настаўніка альбо лекара ня будзець лічыць нахлебнікам.

Ірина Хышова, Быхаў

Наша Ніва [45] 5 лістапада 2001

© Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 2011

© Інтэрнэт-версія: Kamunikat.org 2011

© PDF: Kamunikat.org 20

ПАЛІТЫКА

Навіны за тыдзень
Пасяджэнне
Рады БНР

На пасяджэнні Рады БНР абміркоўвалася сітуацыя, што склалася ў Беларусі пасля выбараў. Удзельнікі адзначалі, што тэрракты ў ЗША адцягнулі ўвагу съвету ад Беларусі. Сённяшняя задача — вярнуць увагу міжнароднай супольнасці. Амерыканскія беларусы мусіць сустракацца з тамтэйшымі палітыкамі і пераконваць тых у неабходнасці фінансавання беларускай апазыцыі. Толькі так можна перамагчы антывіленскую ўладу, мяркуючы рады.

Зянон Пазняк заявіў на пасяджэнні, што зараз апазыцыя мае дзіве асноўныя мэты: аб'яднаць усе незалежніцкія сілы, а таксама не дапусціць захопу расейскім капіталам беларускіх прадпрыемстваў.

Бандарэнка звольнілася

Тэлевядучая Зінаіда Бандарэнка звольнілася «па ўласным жаданні» з Дзяржаўнага канцэртнага аркестру пад кіраўніцтвам Фінберга, дзе адпрацавала 10 год. За гэтую, відавочна, стаяць палітычныя прычыны. Нагадаем, што на адной з перадвыбарчых улётак «Час выбіраць» быў зъмешчаны ейны партрэт і подпіс: «Прыходзіш чамская ўлада, а мы ўсё церпім... I вось — нам даецца шанец!» Цяпер спін. Зінаіда толькі выкладае на журфаку БДУ, на адзяленні журналістаў рады ё і тэлебачання.

Б.Т.

Бацькі школьнікаў зь беларускай гімназіі вымагаюць выдзялення транспарту для іхных дзетак

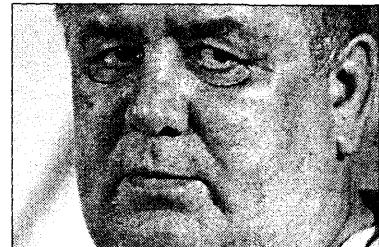

Алесь Лагвінец, выкладчык палітологіі на франка-беларускім факультэце ў менскім прыватным Эўрапейскім гуманітарным університе

“НН” слова Астрыйд Заам: «Кожны новы дзеючы старшыня, пост якога пераходзіць з студзеня на аснове штогадовай ратасці між 55-цю дзяржавамі-удзельніцамі, мусіць вырашыць пытаныне ў камплектаваніі пасад кіраўнікоў місяціў АБСЭ на месцах. Чарговы дзеючы старшыня, міністар замежных спраў Партугаліі Джэмі Гама, мусіць прыняць раашынне ў дачыненіі да мандату дзеючых кіраўнікоў зі прызначальніц новых. Таксама як і раней, будучы год на будзе выключнінем.

Няма аніякіх падставаў для спекуляцый адносна якой-небудзь сумязі паміж прызначальніці новага старшыні рабочай групы ПА АБСЭ па Беларусі, пытанынем статусу Беларусі ў Парламэнцкай Асамблеі і май мандатам».

Як відаць з адказу, Вік не выключае, што можа пакінуць Беларусь.

С.Б.

Алкаеў застаецца ў Бэрліне, але готовы стаць генпрокурорам краіны

на, Сівакова й Паўлічэнку.

Алег Алкаеў мяркуе, што забойству быў нададзены выгляд выканання съмяротнага прысуду дзеля

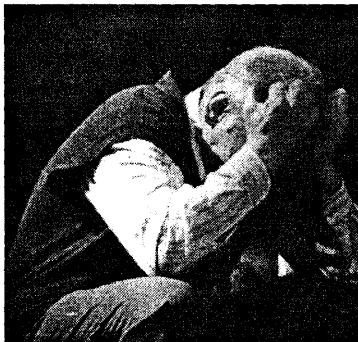
таго, каб зняць грэх з душы забойцаў. Выпісваўся пісталет СІЗА, якім расстрэльвалі асуджаных на смерць, і забойства Ганчара, Красоўскага і Захаранкі рабілася, такім чынам, імем Рэспублікі Беларусь. Таксама Алкаеў лічыць, што на трэба зынкненне Завадзкага звязана з съяненнем Ганчара, Красоўскага й Захаранкі. Сувязі паміж гэтымі злачынствамі, на ягоную думку, няма.

Б.Т.

У новае тысячагодзьдзе Беларусь уступіла як адна з самых адукаваных дзяржаваў у сьвеце. Пра эта заявіў, выступаючы 2 лістапада ў Менску на адкрытым Другога зъезду настаўнікаў, міністар адукациі Пятро Брыгадзін.

У работе зъезду бралі ўдзел калі 700 дэлегатаў з усіх рэгіёнаў краіны. Падзіронна тое, што на зъездзе было прыкладна пароўнун мужчын і жанчын, хоць апошнія складаюць абласці большасць пэдагагічнага корпусу.

Лукашэнка ў сваім выступе на зъездзе шмат абяцаў. Калі ў школах будуць працаўцаў «моцныя настаўнікі», дык у краіне будуць «моцныя і добра выхаваныя вучні», казаў ён. Абяцаў большыя заробкі і бесстароннія падручнікі. За асноўную мэту ён вызначыў пераход базавай школы на дзесяцігадовы тэрмін навучанья. Лукашэнка сказаў, што ў Беларусі не існуе пра-

лемы выбару паміж беларускай і расейскай мовамі, — народ, паводле ягоных слоў, «сам вызначыў, на якой мове яму размаўляць». На сённяшні дзень, адзначыў Лукашэнка, школьнікі авалодваюць адначасова дзвюма дзяржаўнымі мовамі — беларускай і расейскай. Ён таксама заявіў, што Беларусь змайе адно з вядучых месцаў у

Эўропе па колькасці студэнтаў вышэйшых навучальных установаў. Таму перад дзяржавай, паводле ягоных словаў, стаіць задача не займацца падрыхтоўкай заведама беспрацоўных спэцыялістў з вышэйшай адукацияй. Ен называў дэльце галіны, для якіх спэцыялістў рыхтуюць зашмат: эканоміка і курыспрудэнцыя. Відаць, трэба чацяць скарачэння набору ў ВНУ.

Міністы зъезд съмела можна называць Зъездам беднікоў: нягледзячы на ўсю прапагандысцкую рытоўку, прафесія настаўніка застаецца ў Беларусі адной з самых нізкааплатных. Сыціласць адзеньня дэлегатаў зъезду падцвярдзіла гэта. Калі гэтак выглядае сабраная ў Менску адукацыйная намоніктутура, дык звычайнаму настаўніку зусім нясоладка жывецца. Размовы пра «самую адукаваную краіну» — слабое самасуцшэнне.

Мікола Бугай

Камэнтар рэдакцыі
Лібералізацыя безь беларусізацыі аслабіць дзяржаўнасць

На зъездзе настаўнікаў ізноў прагучалі слова пра роўнасць магчымасцяў расейскай і беларускай мовам. Якая гэта роўнасць, скажа любы, хто падлічыць долю людзей, беларускіх па культуры і мове, на розных прыступках сацыяльнае лесьвіцы. У заводзкіх цэхах, на калгасных палетках, у студэнцкіх аўдыторыях адшукваецца шмат беларусаў. Знайдзіце ж хоце аднаго ў славых структурах, Адміністрацыі прэзыдэнта або ў тлустых шэррагах на бізнесаў, да яе бізнесаўцаў і гаспадарнікаў. Пераход на расейскую мову і расейскі кодэкс паводзіна застаецца адной з умоваў доступу ў лукашэнкаўскі апарат. Такая гэта роўнасць. Асабліві цынізм — заяўляць адваротнае на зъездзе настаўнікаў. Пэдагогі з аднаго боку — праваднікі ціяперашнія несправядлівіе палітыкі фальшаваньня і прымусу. З другога — ці не найбольшыя ахвяры несправядлівасці ціяперашнія ладу. Убіства побыту, вечная галечка, поўная залежнасць ад адміністрацыі, у вёсках амаль прыгон і натуральная гаспадарка.

Лібералізацыя безь беларусізацыі толькі ўмацуе ў Беларусі няволю, несправядлівасць і няправду. Не любяя рэформы карысныя. Адны адпавідаюць нацыянальным інтарэсам Беларусі і ўсіх беларусаў, іншыя — толькі інтарэсам купкі ўрадавых чыноўнікаў і гаспадарнікаў ды жменкі менскіх эліт. Раформы, скіраваныя на змену толькі формам уласнасці ў эканоміцы, пры захаванні ранейшага ўзіку ўсіяго беларускага, прывядзяць да далейшай экспансіі расейскіх крымінальных і шавіністичных вартасцяў. Больш за тое, лібералізацыя безь беларусізацыі немінуча аслабіць дзяржаўнасць Беларусі. Лібералізацыя бязь зъмены культурнае палітыкі — небясьпека для краіны. Мадэрнізацыя краіны не павінна прыйсці з усходу. Гэта затармазіла б развіццё краіны на дзесяцігоддзі.

Людміла Гулок

Шлях да беларускай школы

тэце, дабіўся, каб ягонае дзіця вучылася па-беларуску. Каб мець таіную магчымасць, ён вярнуўся на радзіму са Страсбургу (Францыя, Эльзас), дзе жыў з сям'ёй доўгі час, навучаючыся і стажуючыся. Аднак, каб сын меў магчымасць вучыцца, ён мусіць штодня вазіць яго з Сухарава ў Кунцаўшчыну, у 4-ю гімназію. Знайсці беларускую школу бліжэй не атрымалася.

Каб стварыць беларускамоўную клясу ў школе №211, блізу ад дому, Лагвінец сам разносіць аўвесткі па школах Сухарава. Адгукнуўся бацькі толькі адной дзяўчынкі. Таму прыходзіцца дабірацца ў Кунцаўшчыну. Але дарога туды на грамадзкім транспарце займае аж 40 хвілін. Алесь Лагвінец звязыраўся да кіраўніка аддзелу адукациі Менгарыўканікаму Міхала Ціянікова з просьбай вye-дзеліць спэцыяльны аўтобус, каб вазіць дзяцей з розных мікрараёнаў у беларускую школу, раз няма магчымасці атрымліваць адукацию па-беларуску бліжэй. Ціянікоў адказаў, што ва ўпраўленні транспарту пакуль нічым дапамагчы на мо-

Алесь Лагвінец са сваім сынам Антосем

гутць. З адміністрацыі Фрунзэнска га раёну, куды пад аналягічнай просьбай былі накіраваныя подпісы 20 бацькоў, чые дзяці таксама вучыцца ў Кунцаўшчыне, адказу пакуль не прыйшло зусім.

Патрабаваны бацькоў законнае: калі дзяці мусіць кожны дзень ездзіць у іншы кантакт гораду, каб вучыцца на роднай мове, выдзяляйце им аўтобусік, як гэта робіцца для дзяцей з тых населеных пунктаў, дзе няма сваёй школы.

Людміла Гулок

Расей пра Беларусь будзе хіліца да Эўразіяzu

Новому прэм'єр-міністру Генадзю Навіцкаму, хутчэй за ўсё, адводзіцца галоўная ролі ў справе правядзення жорсткіх і непапулярных мераў, цяжар якіх цалкам ляжы на плечы грамадзянаў Беларусі. Відавочна, што сацыяльныя ліготы ў датациі, якімі дагэтуль карысталася насељніцтва, будуть значна скарочаныя. У першую чаргу гэта закране памеры аплаты камунальных паслуг — яны будуць істотна павялічаныя. Урад вымушаны будзе зъяніцца і прынцып фінансавання сістэмы аховы здароўя, павялічыўшы небюджэтны складнік гэтага фінансавання.

Разам з тым новаму кабінету на стаўцы задача маштабнай лібералізацыі нацыянальнай эканомікі. Для гэтага ў рэспубліканскага кіраўніцтва няма нічога, каб зьяніцца і падтрымкі насељніцтва, неапрадукціўнае высокіх абалівак дзяржавы. Любяя гаспадарчыя рэформы спалучаныя з познаймыннім рынку, але сярод кіраўніцтва рэспублікі няма сілу, здольных генэраваць эканамічныя наеваці і браці на сібе адказнасць за ход іх рэалізацыі. Гэты пракац, з улікам сплавутай беларускай маруднасці, меўся быць запушчаны яшчэ некалькі год тому. Тады, на фоне адноснай стабілізацыі ў макраеканамічнай сферы, можна было чакаць эфекту ад пасыльдоўных і прадуманых крокуў па лібералізацыі рэспубліканскага гаспадарчага комплексу, шырокай прыватызацыі дзяржаўных прадпрыемстваў і пераходу да рынковых адносін у эканоміцы. Але ўсё гэта патрабавала папярэдніга глыбокага перагляду ініцыятыўнальных асноваў, на якіх кіруючыя колы так і не змаглі наважыцца, чаго, дарэчы, нікі не зразумеюць на Захадзе.

У пэрспэктыве сістэмы крэыўсці, да якога коціца Беларусь, аўтактыўна вымусіць Расею аднавіць у поўным аўёме мітынг, гандлёвія бар'еры і пераглядзець раней узятыя на сібе абавязкі ў рамках саюзнай дзяржавы з мэтай засцярогі сваіх нацыянальных інтарэсаў.

Пры гэтым чыста фармальна саюзная дзяржава можа і захавацца, працягва-

ючы, як і сёняня, бязъдзейнічаць, аднак ужо ка ўмовах выразна выяўленай тэндэнцыі да рэзкага зынкэння міждзяржаўнага гандлю і ўзроўню палітычных і іншых контактаў. Апошнім часам гаспадарчыя і экспартныя структуры Расеі і Беларусі паступова перастаюць узаемадапаўняцца адна адну, фактычна ўсё больш і больш чијаўваюцца ў сферу вострай канкурэнцыі (як паміж сабой, так і на замежных рынку), што, натурана, вядзе не да інтэграцыі, а да узаемнага адштурхоўвання.

Перакананацца ў важнасці захавання гаспадарчага мэханізму ў нязменным выглядзе і выразнае імкненне кіраўнічага слоў Беларусі засцярэгачы сваю эканоміку ад узъдзяўнічання вонкавых фактараў вельмі хутка прывядзе беларускую ўладу (калі ўжо не прывяло) да актыўных пошукуў альтэрнатыўных рынкаў збыту і пастаўшчыцкай паліўна-энргетычных рэсурсаў, а таксама благатых краінай ці бліжэй, гатовых надаць Беларусі фінансава-еканамічную прагацкую. Відавочна, што сярод іх ня будзе Расеі, хоць бы зыходзілі з яе больш чым сціплай долі ў аўёме сукупнага сусветнага валавога прадукту — 1,2%, ці «сыравінных» 1,5% ад агульнага аўёму плянтарнага экспарту. Беларусь, зыходзічы з рэальнай ацэнкі патэнцыялю Расеі, будзе больш хіліца, што натурана для малых

Грузія

Палітыка двух крэслаў

Маскве ізноў не удалося скінуць Шэварнадзэ

Падставаю палітычнага крызысу ў Грузії стала спроба Дзяржбяспекі правершы фінансавы дакументы прыватнай тэлекампаніі "Руставі-2". Тэлевізійшчыкі паказаў дакументы адмовіліся ў распачалі жывую трансляцыю гэтае "праверкі" на ўсю краіну. Правяральшчыкі, сумеўшыся, рэціраваліся, але "ўціск свабоды слова" выклікаў вулічны маніфэстациі пратэсту. У выніку Шэварнадзэ давялося адправіць у адстаўку спачатку міністра дзяржбяспекі, а пасля і ўвесь урад. На мітынгах і гучалі лёзунгі "Шэварнадзэ на пэнсію", а супрацоўнікі "Руставі-2" сцьвярджалі, што на іх "наехаў" менавіта па загадзе прэзыдэнта.

Расейская СМІ асьвятлялі ситуацыю ў Грузії аднабакова: маўляў, людзям надакучыла цярпець карумпаваны рэжым Шэварнадзэ, які давёў краіну да галечы і ўцягнуў яе ў авантury ў Абхазіі. А калі ў іх паспрабавалі забраць апошняе — свабоду слова, — яны ня вытрымалі і выйшлі на праспект Руставі. Але калі ў Маскові "правяралі" НТВ, палітычна-карызысу не адбылося.

Армаз Санэблідзэ, галоўны рэдактар газеты "Сакартвэлас рэспубліка" мяркуе, што крызыс быў вынікам "канфрантацыі паміж кіраўнікамі парлямэнту, звязанымі з "Руставі-2", і прэзыдэнтам". Прадстаўнік Нацыянал-дэмакратычнай партыі Грузіі сцьвярджаў, што тэлекампанія "Руставі-2" працуе на Расею: дзякуючы пропагандыстыкаму прыкрыццю гэтага канала расейцы бамбардавалі Кадорскую цісніну, дзе знайшлі прытулак чачэнскія байцы. Гэтаксама тэлекампанія панегітыўску асьвятляла становішча ў Грузії.

Есьць падставы падазраваць, што гэты раз Москва спрабавала скінуць грузінскага прэзыдэнта пры дапамозе "Руставі-2".

На Шэварнадзэ ўжо быў два няўдалы замахі. У арганізацыі першага з іх (1995) грузінскія спэцслужбы вінавацілі А. Каржако-

ва і М. Барсукова — ахоўніка Ельцина. Другі замах (1997), на думку грузінаў, плянаваўся ў кабінэце Я. Прымакова. Чаму ў Грузіі падазраюць такія змовы? Чаму ад 1989 г. расейска-грузінскія ста-сункі можна акрэсліць як халодную шутку, што выліваецца часам у канфрантацыю?

У красавіку 1989 г. савецкія войскі жорстка разагналі незалежніцкую дэмансістрацыю ў Тбілісі, пакінуўшы на бруку дзясяці забітых. А ўвесну 1991 г., калі Грузія абвясzcіла пра выхад з СССР, Москвія заахвоціла да бунту "крэсы" — Паўднёвую Асесію і Абхазію. У выніку гэтая аўтаномія дагэтуль дз-факта падпрадкоўваюцца не Тбілісі, а Москві і Уладзімірскому, а грузіны ня могуць дабіцца, каб Расея ў адпаведнасці з міжнароднымі дамоўленасцямі вывела войскі з базаў у Грузії.

Расея незадаволеная працаходнія арыентацыяй Шэварнадзэ, які прызначаў міністрам абароны вышканенага на Захадзе палкоўніка Давіда Тэўсадзэ. Грузінскія вайскову вучыца не ў Москві, а ў Стамбуле, Сэндгерсце і Форт-Брэгут. Нават уніформу ім шылоць у Вялікай Брытаніі і Турэччыне. Частымі гасціцмі ў Грузіі сталі амэрыканскія генэралы. ЦРУ і ФБР адчынілі ў Тбілісі свае канторы. Грузія традыцыйна падтрымівае ўсе ініцыятывы НАТО. Узменені за гэта ў Калхіду ідзе шчодрая амэрыканская дапамога (яе на душу насельніцтва больш за Грузію атрымліваюць толькі Ізраіль і Эгіпет). Хрысьціянская Грузія — важны бастыён Захаду ля нафтавой міжнароднай супольнасцю іншутралітэт.

Расея вінаваціць Грузію ў спрыяйні суседзям-чачэнцам. У суперечках з Чачэніяй ціснінах знайшлі прытулак тысячы чачэнскіх уцекачоў, між якіх партызаны. Тбілісі прызнае гэта, але прысягае, што сэпаратыстаў не падтрымлівае. Чачэнцаў, маўляў, проста "прывулілі сваікі". Крэмль патрабаваў ад Грузіі супольнай пасыфікацыі чачэнскіх вёсак. Шэварнадзэ адмовіў: інакш вайна

магла б пашырыцца на ўесь Каўказ.

Масква ў адказ абвесьціла Грузію дзяржавай, якая падтрымлівае тэрарызм, заклікала сваіх грамадзяняў устрымыцца ад вандраванія Тбілісі. Летасць Расея ўвяла для грамадзяняў Грузіі візвасі рэжым. Гэта першы падобны выпадак у СНД. Пасярод зімы былі папераджальна спыненыя пастаўкі расейскага газу ў Грузію. У Тбілісі, дзе электрычнасць зьяўлялася ў дамах на дэльве гадзіны ўранку і на чатыры ўвечары, адразу ўзыніла рэвалюцыйная сітуацыя. Прападобнік Аджаиры Асланам Абашыдзе зазяўляе, што замежная палітыка Шэварнадзэ, ігнараванье расейскіх інтарэсаў вядуць да катастрофы. Нацыянал-дэмакраты (прыхільнікі экс-прэзыдэнта Зывіяды Гамсахурдзія) закідаюць прэзыдэнту нераушчасць у руху на Захад і ўзел у СНД. Шэварнадзэ імітавае цэнтрызм. У адным са сваіх штопанядзелковых радыёвыступаў ён можа сказаць, што мэтай Грузіі зьяўляецца ўступленне ў НАТО, а праз тыдзень — што грузіны абраюць гарантаваны міжнародны супольнасцю іншутралітэт.

Э.Шэварнадзэ 3.Жванія

Гэтым разам Расея ня здолела скінуць грузінскага прэзыдэнта. Надта дробнай была нагода. Але 75-гадовы Шэварнадзэ тад ці інакш сідзе. Найпазнейшы у 2005 г., на чарговых выбарах, яго зъменіць іншы. Хутчэй за ёсць, гэта будзе былы сылік парламэнту Зураб Жванія, вядомы рэзкай крытыкай у адносіні да падтрымкі НАТО і жорсткім падыходам да Абхазіі. У той жа час ён блізка звязаны з працягом расейскім тэлеканалам. Годны спадкемца Шэварнадзэ! Грузіны лічаць, што такой малой краінай, як іхня, можа добра кіраваць толькі палітык, які добра ўмее сядзець на двух крэслах. Усъведамляе гэта і сёньняшні прэзыдэнт Грузіі, які калі-нікалі хваліць свайго "канкурэнта".

Язапат Змысла

Чачэнія Расейскія страты растуць

Інфармацыйная управа прэзыдэнта Расеі абвесьціла пра страты расейскіх войскаў у Чачэніі, пачынаючы з 1 каstryчніка 1999 г., і пра чачэнскія страты. Крэмль прызнаўся, што на здолеў зынішчыць чачэнскую партызанку. Год таму колькасць чачэнскіх змагароў ацэнівалі ў 1—1,5 тысячы чалавек, цяпер іх, на думку Москвы, ужо ад 1,5 да 2 тысяч. На сёньня, паводле расейскіх звестак, чачэнскія сілы аўяднаны ў 100 у большасці сваёй невялікіх груп.

За два апошнія гады страты Расеі склалі 3438 чалавек забітымі і 11661 параненымі. (У першай чачэнскай вайне, паводле афіцыйных звест-

так, загінула 4800 расейцаў, у 10-гадовай аўганская вайне загінула 14000 жаўнеруа.)

Высновы для Крамля жахлівые — колькасць забітых расейскіх войскоўцаў набліжаецца да 4 тысяч, а чачэнскіх партызанаў чамусыці ня меншчае, хоць і загінула іх, паводле ацэнак Крамля, утрайа больш — калі 11 тыс.

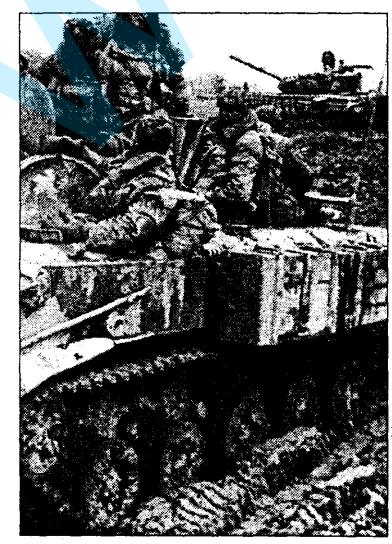
Год таму Масхадаў у інтэрвю *Le Monde* ацэньваў колькасць забітых у вайне наступным чынам: расейскія войска — калі 20 тыс. чалавек, чачэнскія войска — прыблізна 2 тыс., цывільнае насельніцтва — 40 тыс. Чачэнскія партызаны, згодна з ягонымі словамі, "з'білі 27 самалётаў, 40 гелікоптэраў і зынішчылі больш за тысячу танкіў і БТРаў".

Інфармацыйная управа Пуціна падкрэсліла, што расейцам удалося забіць палявых камандзіраў Барава, Цагараева, Ахмадава. Расейскія войска за час баёў стратылі забітымі восьмёх палкоўнікаў і двух генэралаў Генштабу.

C.P.

Башкірія Цяжка жывецца землякам Латыпава

Кожны трэці башкірскі прызыўнік прызнаны непрыгодным да службы ў расейскім войску. Кожны шосты з іх — дыстрофік, 14% рэкрутаваюць псыхічныя расстройствы.

Пэўна, ёсьць свая прауда ў съведчанні, што амэрыканцы нібы дзеці: хутка забываюцца на непрыемнасці. А може прызыўчалісць жыць ў страху, сполоху, не прывычнашы штораны ўзыніцаца з трымыннем сардэчным. Тому шэрсыці на тварах, сутаргаваць ў руках пакуль не назіраецца. А стае ад чаго, далібог! Табе афіцыйна паведамляюць, што траба чакаць новых тэрарыстычных атакаў, але ня кажуць, дзе, калі, як. Чакаеш на 11 каstryчніка, трыццацівіні пачатку вайны. Чакаеш на 31 каstryчніка, сівята ўсіх Святых, некалі адно з самых любімых дзяўтай страшнае ністрашнае съвята, бо можна дазволіць сабе адзін дзень спалоханаць, калі ўсе астотні дні гэткія абароненія ды бяспечныя.

Першая прыкмета панікі — чуткі. Кажуць, у адным з супермаркетаў чалавек усходніх выгляду набыў вялізную колькасць цукераў, заплаціўшы наўぐомі 15 тысяч даляраў. Натуральная, дадае алавядач, атруціць. Кажуць, нейкі арабы жылі з расейскімі, зъехалі два дні таму, пакінуўшы ліст: мы вас любім, а таму тэрмінова зъяжджаць з гораду і не хадзіце у вялікія краіны.

Найбольш страху выклікаюць новыя выпадкі біяэрору: гэта, на жаль, ня чуткі і не фантастыка. Тэлебачаньне, пуртанскае, нібы ў мірныя часіны, не паказвае сапраўднага твару тae хваробы, але яго можна пабачыць на <http://vatican.rottent.com/anthraxbabv/> (відовішча не для слабага стаўніка і не для падлеткаў). І хоць усе зъюць выпадак захвораныя чалавекаў, якія не меюць дачыненія да пошты, галоўная ўвага скіраваная на лісты ў Бандэролі. Прэзыдэнт нашае бібліятэкі разаслаў

мэмарандум: быць пільнымі, зъяўляць увагу ў першую чаргу на заакіянскую пошту.

Практычная парада, што й казаць. Кшталту той, што прагучала колькі дзён тыму на ранишніх навінах: каб засыцерагчыся ад вірусу ў сваёй пошце, пакладзіце яе ў мікraphавевую печку. Але таго не сказалі, што тэмпература зынішненай віруса большая за тэмпературу запальвання паперы. Гэтак і тут. Што рабіць, прыкладам, аддзелу, які ўзначальвае я і які займаецца міжнародным абменам — штодын атрымлівае пошту ад сваіх партнёраў з Індый, Бразыліі, краінай былога сацыялістычнага лагеру, з Аўгустанстану і Ніямеччыны, Аўстраліі да Конга? Краінай гэтальнікі багаты, што я, на надта мношы, у географіі, вымушаны быў замовіць мапу. Замовіць таксама для дзяўчынчын, якія непасрэдна займаюцца карэспандэнцыяй, адмысловыя пальчаткі, рэсцілітар, акуляры. Мапа прыйшла нараніць. Іншыя начынніне — не, бо... скончылася. Реч нечуваная, асабліва для таго, когдаты падобныя падобныя.

Іншыя начынніне, але нэрви напружаныя настолькі, што, калі на адной са станцый метра ў адчыненым дэзверы вагону нейкі бяздомны ўкідае звычайнэ сікаванье ад радыё, падскокавае да столі, ніяма развеселішы іншых, што папросту не паспелі зреагаваць.

З пачуцьцём страху рэсце і злосцю. Згадае службу ў войску, контакты з чачэнцамі, таджыкамі, узбекамі, контакты малапрыемныя, ды што я хлушу — да нянявісці. У сварках, бойках, штодзённым існаванні ці змаганні за тое існаванні ўзяліся ад рэш-

Вуглік у Вільні

Амэрыканскія пасольства ў Вільні атрымала з раздзілу пошты, заражаную сібіркай. Сім'яртную пасылку адправілі з Дзярждэпартаменту ЗША паміж 21 і 24 кастрычніка. Тым часам захварэў рабочы, які сартаваў ту пошту. Амэрыканцы адразу ж папярэзділі літоўцаў. Усе пяць мяхоў з карэспандэнцыяй былі скіраваныя ў лябараторыю, і ў адным з іх знайшлі вуглік. У Вільні да мяшка з трасцай дакрануўся толькі адзін чалавек — пасольскі кур'ер, які забіраў пошту ад самалёта, таму вялікай небяспекі не прадбачыў можна ехаць смелы.

Пасольства ЗША ў Літве два тыдні таму ўжо атрымала ліст з падаразным белым парапашком, дасланы з літоўскага правінцыі, але дасылаваныне ня выявіла ў ім спораў-вугліку.

У Летуве няма вакцыны для прышчапкі ад вугліку, яе хутка прывезуць з-за мяжы. Пасольства прышчапкі павінна прысяць калі-ніколі не спораў-вугліку.

Сяргей Богдан

Войны трэцяга тысячагодзьдзя

Джэймз Адамз

Пачалася новая вайна. Яна ідзе ў віртуальныя прасторы. Яна хаатычна і жудасна дарагая. Зброя гэтай вайны даступная кожнаму, і ўсё больш ахвотных імкненца да-луцьца да агульнае бойкі.

Эпоха інфармацыі нясе рэвалюцыйныя зьмены, ейная тэхналёгіі ўсё больш пранізауючы вайсковыя систэмі і абаронную інфраструктуру разывітых краінаў. Калісьці шлях да перамогі пракладала фізычная канфрантацыя войскаў і ўзбраенняй; сённяшняя інфармацыйная зброя – гэта сродкі кампютарнага сабатажу, які ажыццяўляючы хакеры, што працуяць на дзяржаўныя або прыватныя кампаніі.

Дзесяць год пасля "халоднай вайны" Злучаныя Штаты былі лідерамі як у галіне зброеў атамнай, так і звычайнай. З іроніі лёсу, стаўка на інфарматызацыю ўсіх бакоў жыцьця зрабіла Амерыку безабороннай перад кампютарнымі агрэсіямі. Іншыя краіны, якія ня могуць зраўнавацца са Штатамі ў вайсковай сіле, атрымалі магчымасць узяць рэванш на палёх віртуальнага змаганьня.

Гэтаму спрыяе тое, што ўзброенныя сілы ЗША зараз пачалі актыўна карыстацца лічбавымі тэхналёгіямі для вырашэння стратэгічных і аператыўных пытанняў – ад распрацоўкі праграмаў па выпрабаванні зброеў і для кіраваных працаў кампютарных разумных бомбаў ды кампютарнага шифравання ваеннай інфармацыі да стварэння касымічных систэм працікетных абароны. Усё больше выкарыстаныне інфармацыйных тэхналёгій для кіравання амерыканскімі ўзброенымі сіламі выклікае ў ворагаў усё большую спакусу атакаваць ЗША ў кіберпрасторы. Таму Вашынгтон мусіць неадкладна пераглядзець стратэгію дзяржаўной бясьпекі, што складаєца да Інтэрнэту, за часамі "халоднай вайны".

"МЕСЯЧНЫ ЛЯБІРЫНТ"

У сакавіку 1998 г. Міністэрства абароны ЗША выкрыла буйную антыамерыканскую кампютарную акуцию пад кодавай называй "Месячны лябірынт". Групоўка хакераў узламала некалькі сотняў сайtau у NASA, Пэнтагоне і іншых дзяржаўных установах, а таксама ў прыватных універсітэтах і лабаторыях. Віртуальная зладзея выкрапіла процмму інфармацыі з вынікамі тэхнічных выпрабаванняў, зъвестамі кантрактаў, шифрамі, а таксама не сакрэтнымі, але істотнымі зъвесткамі пра вайсковыя пляны Пэнтагону.

Амерыканская выведка распачала кіберследзтва, каб знайсці аўтараў "Месячнага лябірынту", але за тры гады мала што ўдалось высьветліць. Падобна, што агрэсія зыходзіла з расейскага Інтэрнэту, але адказаць напэўна, што яе фінансава і ці мае да гэтага дачыненне дзяржава, немагчыма. Летасце Вашынгтон паведаміў рапорты, на якіх нібыта працавалі хакеры, але Москва адказала, што гэтыя нумары не прадукцыя, і съвердзіла, што нікай дадатковай інфармацыі пра атакі ня мае.

Тым часам агрэсія працягваецца. Хакеры пабудавалі "запасны ўваход" у інфільтраваныя систэмі і далей выкрадаючы інфармацыю. Съледзтва ня мае поўных зъвестак,

ДЖЭЙМЗ АДАМЗ, амерыканскі журналіст, што займаецца пытаннямі абароны. Цяпер з'яўляецца кірауніком інфармацыйнае агенцтва United Press International. Аўтар кнігі The Next World War: Computers Are the Weapons and the Front Line Is Everywhere (1998)

што стаіць за атакамі, якія яшчэ інфармацыя выкрадзеная, наколькі глыбока зламысlnікі ўвайшлі ў сеткі прыватных і публічных арганізацый і ці засталіся яшчэ якія закладзеныя міны, што чакаюць свайго часу, каб пашкодзіць безабороннае Сеціва.

Але "Месячны лябірынт" – гэта толькі кветачкі. Вайсковыя ўлады ЗША пачынаюць разумець, што параза ў віртуальных бойках можа выклікаць паразу ў супрацьвойных войнах. Напрыклад, систэма супрацьпаветранай і супрацьракетнай абароны ня будзе вартая ўкладзеных мільярдаў далляраў, калі хакеры парушаць ейнае праграмнае забесьпячэнне і інфраструктуру. А практыкі гэтае систэмы могуць паралізуваць ейную працу ўжо на пачатковай стадыі разывіцця, увайшоўшы на сайты карпарацый, што яе практуюць, і выклікаўшы дробныя зъмены, якія спрэвакуюць вялізныя выдаткі й значнае спазненне.

Недастатковая падрыхтаванасць амерыканскіх узброеных сіл да кампютарнай агрэсіі выявілася ў чэрвені 97-га, калі Генэральны штаб вырашыў правесыці эксперымент пад кодавай называй "Старана падслухоўванне", каб выпрабаваць амерыканскія кампютарныя систэмы абароны. Паводле сцэнару, разгараеца канфлікт на Карэйскім паўвостраве, і Вашынгтон мусіць хуткі падтрымка паддэшаваць сілами Дзяржаўнай арміі Сіламі. Яны павінны быў сымуляваць атаку хакераў, іншыя Паўночныя Карадзі, каб перашкодзіць амерыканскай аперацыі. Хакеры, згодна з правіламі гульні, ня мелі анялага ўзяць падтрымку паддэшаваць сіламі. (NSA) быў падзелены на чатыры каманды, зь якіх троі знаходзіліся ў ЗША, а одна на караблі ў Ціхім акіяне. Яны павінны быў сымуляваць атаку хакераў, іншыя Паўночныя Карадзі, каб перашкодзіць амерыканскай аперацыі. Хакеры, згодна з правіламі гульні, ня мелі анялага ўзяць падтрымку паддэшаваць сіламі.

У кастрычніку 1999 г. амерыканцы правялі эксперымент "Зорка ў энніце", каб спрайдзіць, ці ўрок "Старана падслухоўванне" не праішоў дарма. На гэты раз "хакеры" атакавалі энрэгетычныя систэмы амерыканскіх вайсковых базаў і засыпалі службы выратавання тысячамі ліквіклікі. Эксперымент засьведчыў, што зруші ў лепшыя бок, у параўнанні з 97-м, ёсьць, але дзеяньні ўрадавых службў па-ранейшаму слаба скарынаваны, а інфраструктура краіны безабороннае перад такімі атакамі.

Хакеры, згодна з правіламі гульні, ня мелі анялага ўзяць падтрымку паддэшаваць сіламі. (NSA) быў падзелены на чатыры каманды, зь якіх троі знаходзіліся ў ЗША, а одна на караблі ў Ціхім акіяне. Яны павінны быў сымуляваць атаку хакераў, іншыя Паўночныя Карадзі, каб перашкодзіць амерыканскай аперацыі. Хакеры, згодна з правіламі гульні, ня мелі анялага ўзяць падтрымку паддэшаваць сіламі.

Урад ЗША сцівярджае, што звыш 30 краінай распрацоўваюць праграмы, прызначаныя для кампютарнай агрэсіі. Называючы Расея, Кітай, Ірак з Іранам, а таксама некаторыя палітчыкі Штатаў, найперш Ізраіль і Францыя, ды новыя амбітныя гульцы, такія, як Індія ці Бразілія.

Амерыканцы лічылі вайну ў Інтэрнэце затоцы вялікай перамогай сваіх узброеных сілай і пацверджаннем моцы ЗША. Але для астатніх краінай гэтыя канфлікты стаўся ўрокам іншага кшталту: усялякія спрэчкі з ЗША канчаюцца паразай, калі дзеяйніца традыцыйнымі мэтадамі. Бюджэт Пэнтагону большы за абаронныя бюджеты

ны сектар.

Такому перасоўванню інвестыцыяў у галіне высокіх тэхналёгій паспрыяла зьяўленне новае зброя — персанальная кампютара. Забесьпячэнне для гэтай зброя, то бок усялякія хакерскія "прымачкі", што ўвес час удасканаваюцца, можна быясплатна "скачаць" у Інтэрнэце. Даставакова мець кампютар, выхад у Сеціва і крыху тэхнічных ведаў, каб стацца віртуальным ваяром. Акрамя таго, у XX ст. патрэбна было ў сярэднім пятнаццаць гадоў, каб зброя прыйшла шлях да макету да сэрыі, а сёньня найноўшыя мадэлі кампутараў і праграмнае забесьпячэнне даступныя адрэзку пасля зьяўлення.

Выглядзе інчай і фронт новай вайны. Для ЗША, якія ня маюць агрэсіўных суседзяў, абарона — гэта высыланыне войскаў туды, дзе штосці пагражает амэрыканскім інтарэсам. Віртуальная ж агрэсія, каб пазыбгнуць непасрэднага ўзброенага ціску з боку Белага Дому, анатімна атакуюць прыватныя кампютарныя сеткі.

Але Штаты і зараз не надаюць дастаткове ўлагі небяспечы, што пагражает прыватнаму сэктору з боку хакераў, і пытанню ўзаемадапамогі паміж грамадзянамі і ўрадам у галіне абароны. Часта закон не дазваляе ўладам інфармаваць грамадзтва пра патонційныя пагрозы. Прадстаўнікі амэрыканскіх спэцслужб сцівярджаюць, што праграмнае забесьпячэнне з Расеі, Кітаю, Ізраілю, Індыі і Францыі часта мае "падвойнае дно" — яно бывае наўмысна прыстасаванае для зъбірання інфармацыі ды зънічнай систэмамі аховы. Аднак прыватныя карыстальнікі ня маюць доступу да сыліаў фірмаў, што займаюцца вытворчасцю гэтак прадукцыі. А ФБР, што павінна бараваць грамадзтва і ад гэтай навалы, займаюцца больш пошукам злачынцаў, бо ня мае тэхнічных магчымасцяў і кадраў яшчэ й дзеяльнасць барацьбы з віртуальнымі зладзеямі.

Атамныя бомбы, скінутыя на Хірасіму й Нагасакі, моцна ўразілі сьвет і выклікалі да жыцця страцію далейшага пазъбягання атамных войнаў. Сьвет ведаў, што атамная атака на ЗША, СССР альбо кагосці з іхных саюзнікіў выкліча імгнены адказ. Такая самая стратэгія ўзаемнага запалохвання выкарыстоўвалася ў дачыненіі да хімічнай ды бактэрыйялягічнай зброя. Так, Хусэйн не рызыкнуў ужыць хімічную збрю падчас вайны ў Персыдзкай затоцы, бо яму б неадкладна адказаці тым самым.

Але абароннай стратэгіі ў віртуальным съвеце ЗША ня маюць, як ня маюць і прававых амбекаванняў у кіберпрасторы — хакеры могуць атакаваць Амэрыку практычна беспакарана. Так, калі ў траўні 2000-га філіпінскі хакер разаслаў пісьмеце вірус Love Letter, аказаўшыся пашкоджаныя тысячы сайтуў NASA, на аднайменные якіх пайшло, паводле розных зъвестак, ад 4 да 15 млрд. даляраў, што ў катэгорыях звычайнай вайны адпавядае стратам, нанесеным дывановым бамбадаваннем сярэдняга амэрыканскага гораду. Хакераў ж арыштавалі, але пасля выпусцілі, бо філіпінскія кримінальныя законы не прадугледжваюць пакарання за такога кшталту злачынствы.

ЛЕКІ СУПРАЦЬ ВІРУСУ
Каб сплянаваць стратэгію абароны ў віртуальнай прасторы, патрабуна найперш сфермуляваць само азначэнне бясыпекі і знайсці эфектыўныя мэтады ейнага дасягненія. У кіберпрасторы перавагу будзе мець той, хто зразумее, што ўдалая кампютарная атака на прыватную інфармацыйную сетку гэтак жа дзеяйсная, як рэальны ўзброянны напад.

Працяг на старонцы 7.

Як абараніца ад бяды трэцяга тысячагодзьдзя

Інфэкцыя

REUTERS

Індывідуальны падыход да вакцинацыі насељніцтва плянуецца ўвесьці на Беларусі. Спачатку шляхам тэстування будуць вызначацца індывідуальная асаблівасці імунай сістэмы кожнага чалавека, і толькі пасыль гэтага маюць рабіца прышчэпкі. На сёньня ў Беларусі праводзіца вакцинацыя супраць дзвеяці небяспечных хваробаў — дыфтерыі, слупняку, коклюшу, поліяміеліту, адру, сухотаў, эпідпаратыту, краснухі й віруснага гепатыту.

Калі XIX ст. было эрай адкрыцця ўзбуджальнікаў інфэкцый, XX ст. — эпохай перамогі над самымі небяспечнымі з іх, то XXI-е абяцае стацца часам росквіту новых і “рэнсансу” многіх старых інфэкцыйных хваробаў. У сёньце мікраагранізмаў ёсьць свая гіерархія, і поспехі мэдыцыны звязаныя пераважна з барацьбой супраць найболыш высокаарганізаваных з іх — бактэрый. Гэтая мікраагранізмы даволі лёгка выяўляюцца сучаснымі методамі і паддаюцца ўзбудзенням хімпрэпаратам. Менавіта яны ёсьць прычынай таіх хваробаў, як сухоты, малірыя, халера, тыф, чума, пін'уманія, дызонтэрыя ды інш., якія ў папярэдні гістарычны эпохі абудзівалі кароткасць чалавечага веку. Зъяўленыне супраць іх у ХХ ст. эфектуўных сродкаў дазволіла павялічыць сярэднюю працягласць жыцця з 30—40 да 60—70 год. У бедных (трапічных) краінах, дзе разнастайныя інфэкцыі буйнуюць да сёньня, большасць людзей не перажывае 40—45 год. У цывілізаваных краінах інфэкцыі як прычына съмерці адышлі на другі план пасыль сардечна-сасудзістых захворванняў, анкаліті і траумы, а сярод усіх заразных хваробаў наперад вылучыліся вірусы. Вірусы — драбнейшыя і больш прымітыўныя за бактэрый, але “вылавіць” іх значна цяжкі. Галоўная проблема ў тым, што супраць многіх з іх ніякі эфектуўны сродак. Вакцины супраць вострых і поліяміеліту (што дазволілі ліквідаваць гэтага хваробы) — хутчай вынятак з правілаў, бо вірусы лёгка трансфармуюцца, зъмяняюць свой “твар”, і вакцина іх ужо “не пазнае”. У першую чаргу гэтага тычынца самай распаўсюджанай інфэкцыі чалавека — ВРЗ (вострае рэзісторнае захворванне)

і самай небяспечнай — СНІДу, а таксама грыпу і віруснага гепатыту, якія ѿсьці і маюць адпаведныя вакцины, але іхнай эфектуўнасці пакідае жадаць лепшага. За апошнія 30 год колькасць хворых на ВРЗ у Беларусі вырасла амаль удвая, расьце і колькасць хворых на герпес, гепатыт і, вядома, на СНІД. Калі герпесам ці ВРЗ можна перахварэць 2 разы ў сезон і пражыць свае 100 гадоў, то, “падчапіўшы” СНІД або гепатыт С, так дойдёт не працягнеш.

Аднак гэтым праблема інфэкций не вычэрпваецца. Прыцівтае ўвагу яшчэ адзін, самы “модны” ўзбуджальнік хваробаў — прыён. Вядома, існавалі прыёны і раней, аднак, па-першае, яны “маўчалі”, а па-другое — мала было магчымасць іх “злациць”, бо гэта нават не мікраагранізмы (у іх німа ДНК ці РНК), а простыя бялкі, здольныя пранікаць у чужую клетку і зъмяніць яе біяхімічныя працэсы. Сусьветны рэзананс праблема атрымала ў сувязі з эпідэміяй “каронага шаленства” у Брытаніі, з якім звязанаছа чалавечую хваробу Кройцфельта-Якаба — прагрэсуючу дыстрафію мозгу з літальнym зыходам. Чалавек заражаецца, зъёўшы мясо хворай каровы, прычым зъяўчайная кулінар-

ная апрацоўка, як і большасць антыхіпітаку, на прыёны ня дзейнічае, а съмерць настае праз 4—5 год ад першых прыкметаў немачы.

Аднак і добра вывучаныя “старыя” інфэкцыі яшчэ рана съпісваюць у архіў, як тое сталася з натуральнай воспай. Прагрэс уласцівы ня толькі людзкай супольнасці, але і сівetu мікраагранізмаў. Мікробы і вірусы пад уздзеяннем вонкавых фактараў, у першую чаргу чалавека, безуспынна зъмяніваюцца — узынікаюць новыя сэраторы, штамы, разнавіднасці. Зъяўляюцца нават новыя інфэкцыі, прыкладам, хвароба легінэрай, разнастайныя гемарагічныя ліхаманкі — Эбала, Марбурга, Ханта, Вэнесуэльская ды інш. За апошнія 30 год выяўлена 20 раней невядомых заразных хвароб. Пашыраюцца рэдкія — барзэлі Ляйма, ротавірусы гастроэнтэрыт, гемофілюс інфлюэнза В, а добра вядомыя ўсё горш паддаюцца ўзбудзенню антыхіпітаку і антыбітаку і робяцца ўсё больш патагенімі і небяспечнімі. У апошнія гады пачаўся рост захворвання на сухоты (нават у багатых краінах Захаду), а таксама на вірусны гепатыт, герпес, ВРЗ. На постсавецкай Беларусі да іх дадаюцца і “эпідэмія войнаў” і рэва-

люцый” — пранцы, вошы, кароста, энтарбіёс, краснуха, колькасць захворванняў на якія вырасла ў 6—7 разоў у парадкаваны з папярэднім дзесяцігоддзям. Асаблівасць сучаснага грамадзтва — вялікая мабільнасць насељніцтва і разнастайныя контакты значных людзкіх масаў — спрыяюць распаўсюджванню і захаванню інфэкцыяў, асабліва тых, што выяўляюцца не адразу, а спакаляюцца (г.зв. марудныя інфэкцыі). Таму барацьба з гэтымі хваробамі, нягледзячы на ўсё поспехі эпідэміялогіі і фармакалеўгіі, у агляднай будучыні застанецца адной з галоўных мэдычных праблемаў. Праўда, съпісваюць ўсё на мэдыцыну было б ня варты, бо на стан здароўя ў першую чаргу ўплываюць экалагічныя, эканамічныя і сацыяльна-псыхалагічныя фактары, а толькі потым узровень мэдычнай дапамогі. Акрамя патагенічных мікраагранізмаў, якія сустракаюцца амаль паўсюдна, ёсьць яшчэ чалавечы арганізм, а ён можа і не захварэць, бо мае адмысловыя абарончыя систэмы, што завуцца імунітэтам. Дык вось, верагоднасць захварэць у сярэднестатыстычнага беларуса значна большая, чым у шэзда ці немца, бо ягоны імунітэт выніжаны як дзякуючы пералічаным вышэй прычынам. “І што тады рабіць?” — ульнікае натуральнае пытанье ў любога беларуса, які не зъбираецца заўтра паміраць. На жаль, яму не пад сілу “адмінінці” Чарнобыль, “падніц” эканомікі ці зъяніць маральнага-дасктруктыўнага клімату у краіне. Ён можа крыху пе-рыйначыць сябе ды свае звычкі, а ў прыватнасці — харчаваныне. Для падтрымкі імунітету вельмі важна кожны дзень мецца ў рацёме дастаткова сырой садавіны і гародніны. І пажадана не імпартнай, а сваёй, айчыннай (вядома, ня з “зонаў”). Прывычна ня столькі ў патрыятызме — у “нашых” прадуктах захоўваецца больш карысных рэчываў і яны лепш засвойваюцца нашымі “тутэйшымі” страйнікамі. Так што між эквадорскіх бананаў, іранскіх фіг і мараканскіх апельсінінай не забываецца на рэдзьку, моркву, капусту, гарбузы, буракі, часнік, цыбулю, кроп ды многія іншыя Богам і прыродай дадзеныя нам у харч расціліны, каб здаровыя былі дык каб ня ўмёрлі...

Васіль Аўраменка

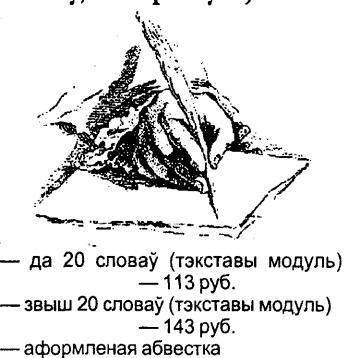
САМАЯ БЕЛАРУСКАЯ ХВАРОБА

ЛЕЙКАСПАНГІЁС МЁТЧЫ

У Беларусі зарэгістраваная інфэкцыйная хвароба, якая не сустракаецца ні ў адной іншай краіне свету. Яна, як і “каронага шаленства”, выкліканая прыёнамі. Яшчэ ў 70—80-я гады ака-дэмік Вацякоў і прафэсар Пратас ў Барысаўскім раёне апісалі выпадкі сваеасблівай дэгенераціі сыпінога мозгу, якія былі названы аміятрафічным лейкаспангіёсам. Хвароя паходзілі зь некалькіх суседніх паселішчаў, а найбольш з вёскі Мётчы. На думку беларускіх даследчыкаў, прычынай хваробы былі прыёны, што траплялі людзям ад авечак (там быў буйны цэнтар авечкагадоўлі). У 1990 г. была выдадзеная нават манаграфія аб новай хваробе, але шырокага разглаласу яна ня мела, бо вучоныя ня здолелі ў “чыстым” выглядзе вылучыць і апісаць прыёны і “стоадсоткава” дака-затц іхніну віну ў лейкаспангіёзе. У наступныя гады разам з заня-падам беларускай авечкагадоўлі з'яўліся і праблема “беларускіх прыёнаў” ці, як яе пасыпелі на-звыць, хвароба Мётчы. Ці не пайсці гэтым шляхам і брытан-цам: паставішь крыж на га-доўлі буйной рагатай жывёлы, прыкончыць і свае прыёны? А калі сур'ёзна, дык прыёнаў хваробы сёньня самыя нязве-даныя з усіх існіх інфэкцыяў.

КОШТЫ

на платныя прыватныя абвесткі (для прыватных асобаў, на старонку 12):

— да 20 словаў (тэкставы модуль)

— 113 руб.

— звыш 20 словаў (тэкставы модуль)

— 143 руб.

— аформленая абвестка

— 71 руб. за кв.см.

— аформленая абвестка — памерам больш за 24 кв.см. з улікам кошту ары-гнал-макету — ад 94 руб. за 1 кв.см.

Абвесткі палітычнага характару і ад грамадзкіх арганізацій аплачваюцца паводле рэкламных расценак для камэрцыйных абвестак.

Каб замовіць платную прыватную аб-вестку, трэба пералічыць прыплату пашту пераводам на разылковы рахунак: УНП 101115521, рэдакція газеты “Наша Ніва”, Менск, вул. Калектарная, 20-а, п. 2-а. Р/р 3012213050010, Ленінскія аддз. ААТ “Белбізнесбанк” Менск, код 763.

На зваротным баку бланку пашто-вага пераводу ў сэктары “Для пісьмовых паведамленій” запі-сваецца дакладна й чытэльна тэкст абвесткі, тэлефон для сувязі і абалязкова дадаецца сказ: “За-рэкламныя паслугі”.

што лепей арыентуюцца ў такіх пытаннях. Інфармацыйная слав-басць ЗША — гэта супольная праблема, і вырашыць яе трэба разам.

Адміністрацыя Буша мае шанцы надаць новае дыханье цэламу кірунку ў абароне краіны. Пагроза кампутарнай агрэсіі выклікае патрабу стварыць сістэму, здольную рэагаваць у поўнай меры на гэткія выклікі. Калі ж адміністрацыя за-станецца ў часах “халоднай вайны”, Амэрыка можа згубіць свой статус як у віртуальным, так і ў реальнym сувязе.

Пераклау А.Х.

Працяг са старонкі 5.

Сапраўдная абарона азначае падухіленне атакаў, пакуль да іх яшчэ не дайшло. Вашынгтон мусіць дзіц зразумець усіму съве-ту, што кампутарная атака на амэрыканскіх аўт будзе разглядацца як вайсковая акцыя і выклікае адпаведныя наступствы. Усе мусіць ведаць, што ЗША будуць реагаваць на сам факт нападу, не звяртаючы ўвагі, ці іх атакуюць атамнай бомбай, ці кампутарным віру-сам.

“Месячны лябрынт” паказаў Вашынгтону, як цяжка знайсці доказы, каб аўтвінаваціць нейкую канкрэтную групоўку ці краіну ў віртуальнym злачнстве. Выкryць злія сілы ў Сеціве нялёгка, бо існуе магчымасць атакаў зь не-каількіх замаскаваных месцаў ад-разу. Так, у лютым 98-га, калі зноў павялічылася напружанацца вак-кол Іраку, Пэнтагон выкryў уламанье да сістэмы Міністэрства абароны. Усе атакі, пад агульной называй “Золак”, складалі ўражанье, што іх мэтай быў збор інфарма-цыі пра пляны супраць Багдаду і стварэнне збояў у работе си-стэ-маў кіраванья, кантролю і аналі-зу. Здавалася, што за хакерскай

можа зрабіць уражанье, што ён з'яўляецца ў Лёндану, а на самай справе будзе знаходзіцца ў Бразыліі, а да Штатаў “дабірацца” праз Москву і Антверпен. Напрыклад, каб знойсці крыніцу распаўсюджвання віrusу, патрабна аўтарызація ў кожнага кантрольнага пункту, праз які ён праходзіць. Маруднасць гэтае працы пакідае мала надзеі на затрыманне злачынцаў і своечасовую рэакцыю. Таму спэцслужбы мусіць палепшиць мэтавыя спосабы інфармаваныя прыватных асобаў і групаў, што маюць дачыненне да кібервойнай.

Падчас “халоднай вайны” Амэрыка, каб заброны канфлікта не парушылі забесьпячэнныя краіны нафтай, стварала стратэгічныя за-пасы, разортавала сілы хуткага рэагаванья і падпісвала адпаведныя міжнародныя пагадненія. У вы-падку канфлікта амэрыканцы размешчали ў стратэгічных пунктах свае дэсантны, якія здарыліся ў часе “Буры ў пустыні”. Такая ж схема павінна быць распрацавана і ў дачыненіі да інфармацыйных сетак, якія мусіць мець рэсурсы для працы ў надзвычайных умовах. Акрамя таго, Амэрыка пад-літыкамі і асяродкамі “хай-тэх”,

што берагла ўсе краіны NATO ад атамнага ўдару. Сёньня ж любы кампутарны віrus за тых жа колікіх вілінаў, што й ракета, можа лёгка дасягніць тэрыторыі Амэрыкі з любога месца съвету, бо надзеі на кампьютеры абароны кампютарная сістэма Захаду сёньня ня маюць.

Алекуном Горадні зьяўляецца сьвяты Губэрт, чын алең ужо колькі стагодзьдзяў упрыгожвае ейны герб. Калі верыць агіяграфіі, дык першая палова жыцьця гэта-га чалавека была далёкая ад сьвя-тасыці. Губэрт паходзіў з заможнай сям'і і бавіў свой час у палявань-нях, баліянаных ды іншых пры-емнасцях. Згодна з легендай, аднойчы на паляваньні яму зъя-віўся алең з залатым крыжам мік рогаў і, запалохаўшы юнака ўсім непрыемнымі наступствамі пустой траты часу, заахвоціў яго да слу-жэння Богу.

Як і ейны апякун, Горадня адна-часна і бавіць час у пошуках уzech, і прагне стаць съвятой. Каб упэ-ніца ў гэтым, варта кінучь вокам на ейны цэнтар — Савецкую плошчу (яна ж Сеннай, яна ж пляц Батуры). Над ёю шляхетна высіцца барочны Катэдральны — колішні езуіцкі — касцёл. І ўве-чары, калі съіхает гармідар аўта-мабілю, аўтобусаў ды трамейбу-саў, праходзячы паблізу яго, можна паучуць, як люд паспаліты славіць Панскае імя.

Па дыяганалі ад катэдры, за агіднымі гмахамі Дому быту схаваў-ся праваслаўны жаночы кляштар у гонар Раства Багародзіцы. Там таксама моляцца і славіць. Толькі ў іншай мове.

А далей, як кінучь вокам, — касьцёлы, кляштары, сэмінарыя, царквы, сынагогі. У лябірінце вулак між імі праходзіць непабожнае жыцьцё месцыці. Тут тузынецца моладзь, бамжы, міліцыянты, аматары піва, сустракаюцца закаханыя, сноўдаўчы ахойніцы гарадзенскага спакою — зьбіральніцы шклатары. А яшчэ ў гэтых лябі-рінтах адбываюцца маніфестацыі і мітынгі апазыціі, пікеты аматараў хатніх жывёлаў, каротка паstry-жаных і пустагаловых сібров РНЕ.

Раз-пораз гарадзкія ўлады ла-дзяць на Савецкай плошчы розныя забавы. Тады Горадня ажывае. На-тоўп месцыці запаўняе вечаровы пляц і сквер з танкам. Нягледзячы на тое, што гарэлачныя аддзелы найбліжэйшых крамаў зачыненыя (як і славуты "Наш магазын", што гандлюе выключна алькаголем і тытунём), людзтва п'е піва ды паліць. Ідлічныя малюнак дата-нія ўзмоцненымі нарадамі міліцыянтаў, якія бадзяноцца болей для прыліку, чым для справы, бо не зважаюць ані на п'яную лаянку, ані на біццё пляшак. Завяршаю-ца гэтыя забавы салютамі ды фе-рэвэркамі.

Карнавал — гэта калі ў адным горадзе можна паучуць адначасна трэх мовы і трэх тыпіў трасянякі. Гэта калі клеркі з каталіцкай сэ-мінарыі гуляюць у футбольны шкоды.

Але скончылася стагодзьдзе, а праз Інтэрнэт ная скралі ні чарця-жоў якой новай субмарыны, ні самой субмарыны. Але міт не памірае, а расьце ў галінеца. То ха-керы ўзламаюць базу дадзеных

Горад съяцога Губэрта

прысыпанае пылам і затхлае мяс-точка, але і не мэгаполіс. У Горадні спакойна ды ўтульна. Гэта горад талеранцы. Затое, займеўши Ка-ложку, места так і не займела сваіх съяцьтваў і падзвіжнікаў.

Вялікае Княства Й Рэч Паспа-літая песьцілі Горадню — рэзы-дэнцыю вялікіх князёў ды кара-лёў, горад Соймаў ды школыцтва. Але ўсё мінула, сплыло разам з Нёманавымі хвалімі, пакінуўши толькі ўспаміны ды рэлкты. Напа-тінам аб Вітаўце застаўся Стары Замак ды духова звязаны з яго-ным звязынцам заапарк. У спад-чыну ад Сыцяпана Батуры места атрымала Катэдру з калегіумам (ципер — турма) ды часовую рэ-зыдэнцыю — палац. Апошні стаў-ся месцам першых у Беларусі ана-тамічных досьледаў, аўектам якіх выступіў сам заўчастна памерлы кароль. Удзячныя нашчадкі на-успамін аб гэтым гістарычным вы-падку зрабілі ў палацы адзін з карпусоў мэдычнага ўніверситету. Дагэтуль у ягоных съенцах дапыт-лівія студэнты не даюць спакою парэшткам месцычай.

Ад стагодзьдзяў павольнага скону Рэчы Паспалітай Горадня ат-рымала Новы Замак, над якім і сёньня лунае немата Маўклівага Сойму. А пра апошняга караля Аўгуста Панятоўскага нагадвае ягоны вэнзэль на франтоне не-прыметнага палацу, што канчатко-ва згубіўся ў джунглях складоў, крамаў, карпусоў і інтэрнатаў Аг-рарнага ўніверситету.

Расейская імпрыя прымільгнула, як сон. Губэрнатары, чынавен-ства, Каліноўскі, Ажэшка, Багдановічы, Зоська Верас, перараб-

леныне касцёлаў на цэрквы й шпіталі, гімназі... А далей — як на паскоранай стужцы: революцыя, немцы, палякі, аддзелы БНР, пер-шыя Саветы, ізноў палікі. Бела-рускасць пры іхнымі панаваніні квола чадзела толькі ў выглядзе беларускай школкі, нешматлікага гуртка БІГІК ды палёнафільскай суполкі.

Пасля палякаў — другія Саве-ты, за імі гітлераўскія немцы, потым — трэція Саветы. У часе іх саракадавага трыванья Горадня нараэшце пераадолела свае раней-шыя межы і, паглынуўши перад-месцы ды навакольныя вёскі, съемла рушыла наперад да съвет-лі будучыні.

Горадня падсьвядома зацільчыла сябе да Захаду, можа, з того дня, калі зьдзіўленыя месцычы на прыкладзе жонак савецкіх афіэраў упершыню пабачылі, што жа-ночную начину капушлю можна вы-карыстоўваць і як вечаровую сукенку. Гэтае нашэсьце саветаў і саветак выклікала пратэст. Аднак любы пратэст меў фатальныя на-ступствы. Тады гарадзенцы адгра-дзіліся ад прышлых "барбараў" свайг "культурнасцю". Тады і ўзынікала супраціпастаўленыне Горадні Менску. Для гарадзенцаў ме-навіта сталацца БССР здавалася крыніцай дзікай навалы, што раз і назаўсёды перайначыла іхнае жыцьцё. Менавіта з Менску пры-ходзілі новыя прызначэнні, новыя непрыемнасці й прыкрасы.

Аднак зъмяніліся пакаленіні, і сёньня пра гэта ўжа ніхто ня па-мітае. Даёно сцерлася розынца паміж дзецымі "культурных" ту-быльцаў і прыліжджых "барбараў".

Усе яны сталі-ся пэрсанажамі адвечнага га-радзенскага карнавалу. За-сталася толькі нелюбоў да Менску, не-прыняцьце яго-нае архітэкту-ры, яго бяздар-нага лідэрства. Засталося пе-раканьне, што цывіліза-цыя канчаецца

з Лідаю.

Адчуванье заходніяці Горадні жывіла блізкая мяжа з Польшчай, дзе панаваў хоць і са-цыялізм, але іншы. У больш-шасці месцы- чаў усё, што было за "поль-

скім часам", набыло ідэальную аўру. Прыхільніцаў да польскага ўзманицыя яшчэ й падзелам многіх сем'яў у паваенных гады: частка засталася тут, а частка апынулася за мяжою.

А калі тэлебачаныне стала дас-тупным для большасці жыхароў, заходамі наўняла нечуваны раз-ма. Амаль на ўсіх падваконінях стаялі антэны, нацэленыя рожкамі на Захад. У 80-я ў суседній краіне папіху кананіцаў сацыялізм, і тэле-бачаныне адлюстроўвалі гэты пра-цэс. Зъяўляліся новыя праграмы і фільмы, польскія *Widomości* вы-гадна адрозніваліся ад маскоў-скага *Времени*. Пад упльвам гэтых працэсаў мяніліся і самі на-сельнікі места, узманицяліся іхнае пачуцьцё годнасці, незалеж-насці.

Эўфарыя, выкліканая незалеж-насцю, скончылася з прыходам Лукашэнкі. На кіроўныя пасады пачалі саджыць вернападданых магілёўцаў. Некуды падзеліся та-лерантныя да апазыціі міліцыянты, на дэмантрацыях сталі зъбіваць журналистаў, а летасць на Дзяды пахапалі інтэлігенцыю і мол-адзь падчас ускладанія кветак да помніка Янкі Купалы.

І тут — прэзыдэнцкія выбары. Зъявіўся Сямён Домаш. Інтэлігенты, імпазантны, па-беларуску наўлага размаўляе. Да таго ж жыве ў Горадні. Астатнія Бела-русы адрасу пабачыла ў ім "дзяр-жаўніка", "заходніка", "рэальнью

альтэрнатыву Лукашэнку" і "га-ранта будучых реформаў". Неяк спакайней успрыняла сваё спа-раджэнне Горадня. Месцычы пакут-ліва спрабавалі ўспомніці нешта пазытыўнае, звязанае з Домаш-вай ваяводзкай кадэнцыяй. Аднак, хаця Домаш болей асацыяўваўся з "Ратушай", чымся з бліскучым кіраваннем Гарадзеншчынай, усё-такі ён быў наш, тутчыны, за-ходні. Таму, калі падступны і за-можны Менск схадеў іншага кан-дыдата, у гарадзенцаў, што паве-рэлы абаіяньню Домаша (а таксама ў будучыя пасады), гэта выклікала праўкі ў шок.

У выніку Беларусь засталася з Лукашэнкам, а Горадня — са сва-еї заходніяці, крамамі, кавар-нямі, касцёламі, цэрквамі, малі-тоўнімі дамамі ды рынкамі, са сваімі трывамі мовамі і трывами тра-сянкамі. Госыці, трапляючы сюды, будуць, як і раней, захапляцца ар-хітэктураю, дэкорам, мэлянхолій жыхароў. Яны будуць глядзець на горад Горадню, а бачыць... сваю туту па іншай, зўрапейскай Бела-русы.

А прайдзіўшы харктар Горадні адлюстрываны ў пэўдагістарычным рамане Ўладзімера Кааратке-віча "Хрыстос прызямліўся ў Га-родні" — весялосць і карнаваль-насць, пад сподам якіх — трагіч-на авбостраная прага людзісці ўолі.

Эдзік Мазько, Горадня

Погляд з Віцебску Ці гатовая Беларусь да кампутарнай вайны?

Інтэрнэт нарадзіўся на съвет з амэрыканскай ваенай сеткі Арпана. Зь ім разам нарадзіўся і міт аб магчымасці вайны ў кіберпрасторы. Зь цягам часу ёсць Інтэрнэт, рос і міт. Спачатку казалі аб разъведкі, аб скраданыні звяз-сакрэтнай дакументацый, потым — аб нанясені непасрэднай шкоды.

Але скончылася стагодзьдзе, а праз Інтэрнэт ная скралі ні чарця-жоў якой новай субмарыны, ні самай субмарыны. Але міт не памірае, а расьце ў галінеца. То ха-керы ўзламаюць базу дадзеных

вайсковой арганізацыі, то зъбіваюць наводку натаўскіх ракетаў у Сэргі...

Што праўда, а што не? Наколькі магтнія гэтыя хакеры? Давайце паспрабуем разазбращца.

Я б падзяліў кампутары узброеных сілаў, скажам, ЗША на трэх катэгорыі.

1) Вэбсэрвэры. Праз іх адбываюцца папулярныя збройных сілаў. Там можна знайсці пад-ручнікі па карыстанні тоў, ці іншай зброяй, і кожны рэзэрвіст можа ўзгадаць забытую навуку. Гэтыя сэрвэры агульнастуপіны, і таму на іх нападаюць найбольш. Так, калі NATO бамбардавала Сэргію, быў узламаны вэбсэрвэр NASA. Гэта спарадзіла міт, нібыта хакеры малі кіраваць навядзеньнем "пэршынгам". Плёну з узлому гэтых сэрвэраў ніякага, акрамя пасцялілі прэстыжу краіны-ўладальніка.

2) Унутраныя сеткі ваеных офи-саў, што займаюцца гаспадарчым аблугоўваннем узброеных сілаў.

Яны шчыльна звязаныя з "мірнай" гаспадаркай і часта ма-юць выхад у Інтэрнэт праз спэцыяльныя засыцерагальныя сэрвэры. Узлом гэтых сэрвэраў і прыні-менне на ўнутраную сетку можа дадзіць хакеру больш цікавыя звязкі, чым узлом вэбсэрвэру. Прыкладам, ён можа даведацца, колькі банаў зъядоць за дзень марскія пехацінцы ЗША.

3) Вайсковыя сэрвэры. Гэта як-раз тыя кампутары, што кіруюць "пэршынгам", пракладаюць курс "Айовы". Вось да чаго дабраца хакеру. Але... яны не падлучаныя да Сэргія. Вайсковыя сэрвэры ма-юць свае лініі сувязі, свае спада-рэжынкі. І пранікніць у іх можна толькі, як у той паказцы, "пры дз-памозе адкруткі".

Так што ніхто не кіреў з ноўтбу-ка ракетамі й на крадзе звяз-сакрэтных дадзеных з базы ВПС ЗША ў Роквэле, знаходзячыся ў Бялынічах. Але міт жыве, бо хаке-рам ён робіць добрую рэкламу, ге-нералам дae грошы й зорачкі за

распрацоўку сродкаў "электрон-най барацьбы", а журналістам — пажыву.

Аднак ня трэба думачыць, што вайна ў Сэргіве не ідзе. Адно што яна мае ІНФАРМАЦЫЙНЫ хар-ктор. Наступствы такоі кібер-вайны беларусы ўжо паспытаці, калі немаглі трапіць 9 верасня на сайты апазыцыі, бо запыты на гэтыя сэрвэры фільтраваліся пра-вайдэрам — арганізацыяй, якая канцялюючы доступ у Інтэрнэт.

Гэтак дзяржава змагалася з ру-хам супраціпу ў Сэргіве. І Беларусь тут ня вынятак. Інтэрнэт стаў апошнім прытулкам розных пры-гнечаных сацыяльных і этнічных груп. І паўсюль з імі змагаюцца розныя мітадамі, у Беларусі вось так — адміністрацыйным за-гадам дзяржаваўнаму правайдэр-манапал

У Інтэрнэце беларуская мова пачуваецца вальней, як у любым СМІ. Пераважная бальшыня апазыцыйных сайту мае беларускую вэрсю. Правапіс — пераважна тарашкевіца.

Але адсутнасьць цэнзурнага нагляду і процістаўленыне сябе афіцыёзу як у палітыцы, гэтак і ў мове — ня кажучы пра звычайнае невуцтва і неахайнасьць, якіх таксама, на жаль, не бракуе, — прыводзяць да моўных дзівацтваў.

Разгледзім дзеяла прыкладу сайт "Харты'97". З пачатку кастрычніка ён не працуе, але абяцае вось—вось аднавіцца. Рытуальных пахвалай ня будзе: усе мы згодны і ў тым, што пісаць па-беларуску само па сабе рэч добрая і ўхвалная, і ў тым, што мова "Харты'97" не найгоршая з магчымых. Засяродзімся, аднак, на тым, што робіць яе не найлепшаю. Матэрыял для аналізу — некалькі дзясяткаў артыкулаў, выбраных з беларускага часткі сайту.

Гэтыя заметкі не прэтэндуюць на вычарпальнасць. Папершае, сустракаецца багата звычайных памылак друку, якія зьявіліся ад няўважлівасці (ці адсутнасці) карэктара. На іх спыняцца ня будзем і нават не заўсёды будзем адзначаць усе памылкі, заўважаныя ў цытаваным урыўку. Па-другое, у гэзэце месца мала.

Ніжэй будзем кіравацца найбольш папулярнай на сёньня вэрсіяй клясычнага правапісу, кадыфікаванай Вінцуком Вячоркам ("Правапіс. Спраба сучаснае нармалізацыі" // "Спадчына", 1995, № 5, с.247-288).

Пачнем з фразы, якая стаіць на кожнай старонцы сайту:

Чытаем:	Треба:
Паважаныя калегі, нагадваём вам, што пад час выкарыстаныя матэрыялаў сайта спасыла на прэсавы цэнтар Харты'97 абавязковая.	"Ладчас" мае толькі часавае значэнне і не заўсёды ўзаемзамяняецца з "ты". Можна падумаць, пакуль я выкарыстоўвае гэты матэрыял, спасылка абавязковая, а як толькі яго адклайубок — перастае быць абавязковай. Лепш: "пры выкарыстанні...".

СКЛОНЫ

Тыповая хіба — давальны склон (замест меснага) пасылья прыназоўніка "па". Напрыклад:

Памылкова	Слушна
...сканчэнне.працы па стварэнню ... па стварэнні...	
сумеснага банка...	
Міжнародная місія па аблежаваному назіранню за выбарамі	...па аблежаваным назіранні...
...па аблежавачанью...	...па аблежавачанні... (не "аблежавачанні", бо гэта не працэс).
Так адбылося, напрыклад, па эпізоде з выдачай кредиту фірме "БелОСТ"...	...па эпізоде... (а лепш — у эпізоде)
Па запрашэнню Кангрэса ЗША...	...па запрашэнні (часам: па запрашэнні)...
Праваходыны органы Беларусь не прадпрымаюць фактычна ніякіх дзеяньні па пошуку Ганчара й Красоўскага, а таксама выкryццю арганізатораў і выкананіццаў гэтага злачынства.	...па пошуку... і выкryцці... (або: дзеля пошуку... і выкryцця...; або яшчэ прасцей: каб знайсці... і выкryць...)
...аб прызначэнні эксп[эр]тызы па вызначэнню прыналежнасці біялагічных раштак...	...па вызначэнні... (магчыма: для вызначэння прыналежнасці; каб вызначыць прыналежнасць)

Канчаткі роднага склону (-а ці -у) заўсёды становяць проблему. Падрабязна разбіраць тут адпаведныя правілы не выпадае, але бяспрэчна, што з -у пішуцца, у прыватнасці, абстрактныя, зборныя, працесуальныя назоўнікі, а з предметных, як правіла, "падзельныя", г.зн. назвы такіх рэчаў, частка якіх можа называцца тым жа словам, што і цэлае; паводле Язэпа Лёсіка, вельмі часта гэтыя канчаткі прымаюць назоўнікі запазычаныя. Зінем на прыклады:

...здымкі фільма...	...фільму... (падзельны назоўнік)
...з дапамогай падмана і голага папулізму...	...падману... папулізму... (абстрактны назоўнік)
...рэспубліканскага маштаба...	... маштаб... (абстрактны назоўнік)
...колькі дапускаеца брака...	...брaku... (борны назоўнік)
...чатырох удзельнікаў леташняга Марша Свабоды...	...маршу... (працесуальны назоўнік)

Яшчэ адна характэрная памылка, звязаная с склонамі:

Дзякуючуко вашае "працы"...	Поўныя канчаткі прыметнікаў ("вашае") укываюцца толькі з родным склонам: напр., "высокая аэнка вашае працы". А тут склон давальны, таму трэба пісаць "вашай".
-----------------------------	---

TRANSKRIPЦЫИ ІМЁНА УЛАСНЫХ

У наркамаўцы ёсьць практика адаптациі расейскіх транскрыпцый, у новаклясічным правапісе — тэндэнцыя набліжэнца да гучанін арыгіналу. Аднак усе варыянты беларускага правапісу забараняюць падвойныя зычныя ў запазычанынях (спискі выключэнням вельмі кароткі), таму мусіць быць ня *Рассел-Джонстан* (як на "Харты"), а *Рассел-Джонстан*, не *Кадафі*, а *Кадафі*. Калі ж узяць любы канкрэтны корпус правілаў — напрыклад, той жа "Правапіс.

АД РЭДАКЦЫИ

Бескультурнасць мовы — прыкрай зъява. Дэмакратычныя палітыкі ня могуць разлічваць на посьпех, не навучыўшыся пісаць і гаварыць культурна.

Спраба сучаснае нармалізацыі", — то лёгка знайсці і іншыя несупадзеныя: напр., *Ханс-Георг Вік* (замест *Ганса*).

ЛІШНЕ СКЛАДАНЫЯ ЗАМЕЖНЫЯ СЛОВЫ

Часам складаныя замежныя слова аўтарам не даюцца. Клясычны тэст на культуру мовы — слова "беспрэцэдэнты", якое на сайдзе часам пішацца праз два "н": "беспрэцэн-дэнты". У слове "скампрамэтаваць" таксама лішняе "н". Мабыць, яго забралі ў слова "канфідэнцыі", бо чытаем: "канфідэнцыяльная звестка". Цікавы выпадак са словам "скандаль". Мяккое "л" тут — хутчэй за ўсё, сведчаннепольскага ўплыву, бо гэта па-польску *skandal*. А па-беларуску, як піша В.Вячорка, "фінал на -al, -ol, -ul" неадназначнасць назоўнікаў мужчынскага роду часцей перадаюцца з цвёрдыми: *авал, карнавал, шквал, кімвал, інтарвал, штурвал*... (але сымбал, баль, фэстываль, гандбал, буталь...)"

Пасыля гэтага ня дзіўна, што слуханье чаргавае крый-мініяльнае справы ў падачы "Харты" завяршылася "скандалам" — а не "скандалем", як мусіла бы быць, калі ў гэтае слова ўсё ж канчалася на мяккое "л" (яканае ў пасыляніцкіх складох на пісьме не пазначаецца).

Проста розныя памылкі і хібы:

...ладзівэрдзіць... ...лацвердзіць... Тут прыстаўка "ла", а не "лад".

...менышы... ...паменышы... У адрозненіне ад рас. "меньши", у нас тут "н" цвёрдзеа.

...памягчэння... ...памягчэння...

...п... касацыйнай скарге адваката

...не хапала сідзячых месцаў...

...выпадак з рэчывымі доказамі...

...чысьці асабістыя амбіцыі...

...наўраціці...

...некалькі бякі і вершаў...

...прадставіўся Андрэям Жарнасекам...

...вяршэнства закону...

...выіграла...

Беларускому баку належыць у статутным фондуе кожнага СП па 51%.

...відэзапіс... Ещэ устаўляеца пасыльня "і", "ы", а тут — "з".

...спадканіяй...

...абскаржва...

...расыльедаанье...

...дасыльедаанье...

У хуткай будучыні...

У судзе Ленінскага раёну Берасці...

...у адпаведнасці з практам...

...крымінальнае перасыледу сына відомага магілёўскага праваходу Сяргея Абадоўскага

...відэзапіс. Ещэ устаўляеца пасыльня "і", "ы", а тут — "з".

...спадканіяй...

...абскаржва...

...расыльедаанье...

...дасыльедаанье...

У будучыні... (а лепш: неўзабаве).

Берасця, бо ніякага роду

...з праектам...

Праваходу Сяргея Абадоўскага — гэта ў форме з дубінкамі, а Абадоўскі — праваходаронца. І на Зыміцера, а Зымітра, як вецер — ветру, ветрам і д.

...высунутыя супраць яго аблежавачаньні... Не "аблежавачаньні" — бо падкрасыльваета падметнасць, а не працесуальнаясць: то, што высунута, а ня тое, як яно рабілася.

На працягу (альбо: цягам) некалькіх гадоў...

Грошай: канчатак -аў тут магчымы, толькі калі гаворка ідзе пра манэту "гроші".

...у адрозненінне... (а атрад хуткага разагавання — зводны; таму — ЗАХР)

У іншыялах ня можа быць "ў" (нескладавага), бо яно выступае толькі не пад націскам, а на іншыялах націск падае. Што такое "высыльленне вынікаў выбараў" — мне засталося няясным, але гэта прэтэнзія не да журнالістаў, а да Цэнтральнай бібліятэцы, які прыняў такую пастанову. Апошнія тэкстычныя склоненія нынёшніх прозвішча Гары Лаганіяў.

...бясьледна...

...з прозьбаю...

...сярод тых, хто падпісаў Зварот

— больш за ста сімдзесяці (што больш паловы) дэпутатаў

Парламенту, пры чым ня толькі швадзкі, але й замежныя...

Памылкі на звонкасць-глухасць зычных і асыміляцый:

...безпраўныя...

...беспадстаўнасць...

...шэвэцікі...

...з галінскай вёскі...

...пакашыкі...

...адкашыкі...

...аддзялення...

...съледства...

...безперарыўных...

“Хартыі”

ПАЛЯНІЗМЫ і РУСІЗМЫ

Хамайда выступіў са зваротам да Жыдоўскіх арганізацый ЗША, Францыі і Велькай Брытаніі.

Клімаў утрымліваецца ў двухмісцовым камэрам плошчай ў шасць мэтраў квадратных...
...усе пасадныя ўлады павінны ўстрыміцца ад выканання загадаў прэзыдэнта.

Што да далейших узаемадносінаў Эз і Беларусі, то... яны шмат у чым залежаць ад павагі правой чалавека і прагрэсу ў дэмакратычнай краіне.

Улады рабілі ўсёмагчымае, каб сапсаваць пляны апазыцыі...

Звыклы распавядальнік з мовы ЦРУ і вылоўліваець амэрыканскіх шпіёнаў ва ўласнай краіне, Аляксандар Лукашэнка вырашыў на здраджаць сабе...

...у тэндэр прымалі ўдзел пяць кампаній...

...аказаўшы паслугі...

...уважоўшы званкі...

Заяўцелі...

...а таксама прызнаць састаяльна...
...выбары ... несапраўдныі
...на павестцы дня...

...глава БДПЧ АБСЭ Герар Студманн...

...зьнік бяз звестак...

Беларусь наогул ня мае статуса ў Парламэнцкай Асамбліе Савету Эўропы...

...прадстаўляюць сабой парушэнне...

...крытычна настроены да праводзімай вами палітыкі...

...прыняць неабходныя меры...

...абевінавачаны, якія выдзеўнітуя супраць Зыміцера Абадоўскага...

...ладвяргаліся перасъеду...

“Ліга заклікае вас хутка спыніць перасъед Сяргея Абадоўскага і яго членуў сям’і... вызваліць Зыміцера з-пад варты на час съледчых разыбральництваў, ...забяспечыць доступ да яго адвакатаў і ўпэўніцца ў тым, што ў будучым, у выпадку суда над Зыміцерам, суд буй адкрытым і незаўзятым”.

“Ліга заклікае... упэўніцца... што ў будучым... суд буй адкрытым...” —

...зрабілі магчымы ўзынёсак у правядзеніі дэмакратычных выбараў...

...непайнагадовых...

“У лісьце Чыгір адеяргае прад’яўленыя яму абвінавачаніні ў крадзежы”.

...абасанавых тлумачэній...

“Допыты журнالістаў вядуцца ў рамках крыміналнай справы, узбуджанага супраць Чыгіра нібыта за наўплату падаткай.”

...непрабачальна памылковы крок...

...зрабіў адную ўразльную выснову...

Спартрабаваў з фірмы “БелОСТ” крэдыт...

...перавышэнне ўладай...

“Жыдоўскія” яшчэ так сабе (хочь назывы нацыяў нам прывычней пісаць з малай літары, а самі прадстаўнікі гэтая нацыя на такое наімененне крыўдзяцца, колькі ні тлумач пра гісторыю мовы), але Брытанія па-беларуску напісала Вялікай, а не Вельзь.

І тут польскі ўплыў — мэтры ў нас квадратныя (а квадратовая ў матматацы бытве ступені).

“Пасадны ўлады” — гэта, як лъга згадацца, “должностныя лица”. Але па-беларуску гэта будуть “службовыя асобы” або “урядоўцы”.

Павага бывае не правую, а да правую. Гэта, пэўна, чарговы палінізм.

Сапсаваць пляны — значыць зрабіць іх кепскім, неэфектыўнымі. Тактыка слушная, але ў арыгінале напісана стаяла па-расейску “расстрыгти планы”, а гэта будзе — расстроіць, ну, разладзіць яшчэ.

“Распавядальнік”, напісана, стаіць замес расейскага “раскрываць” або “разоблачати”, а гэта будзе — “выкірываць”.

Уздел — бяруць. Прымак яго — горш.

Паслугі — робяць (або чыняць).

Лепш: уважоўны.

Заяўнікі (нават паводле акадэмічнага слоўніка).

...якія адбыліся...
... (“состояўшiesя”).

На парадку дня. І толькі так.

“Галава”, “кіраўнік”, а не “глава”. Руслізм.

Зынікаўцы (альбо прападаюць) — зьяўліўствак.

У Эўропе Савет ці Рада? Вось і “Слопінк “Свабоды” кажа, што Рада. З Прагі, пэўна, лепш відаць.

“Представляют собой” — складаюць або становяць

...Да палітыкі, якую вы праводзіце... А калі конча граба выказацца адным словам — да праводзімай вами палітыкі.

У нас ня меры прымакаюць, а робяць (чыняць) заходы.

...абевінавачаны, высунутыя (выстаўленыя, вылучаныя)...

Зазнавалі перасъед, падпадалі пад перасъед або прости — перасъедаваліся.

Тут лепш “неадкладна”, а не “хутка”. Лепш яго свяякоў або яго сяменінкаў. “Незаўязытам” — мабыць, мелася на ўзве

“беспристрастным”, а гэта па-беларуску будзе “бесстароннім”. А калі “непрэвзятым”, то “непрадузятым”.

мабыць, тэкст перакладаўся з ангельскага, дзе стаяла штосьці накшталт: to make sure that the trial were... Але to make sure — ня толькі “узыніца”, але і “гарантаваць”, “забяспечыць”.

Атрымліваем: “Ліга заклікае... забяспечыць...” у выпадку суду над Зымітром адкрытасьць і бесстароннасць працэзу”.

“Унёсак”, а ня “узынёсак” (“з” сюды зайдло з рас. “езнос”). І робяць яго ў правядзеніе (вінавальны склон). А лепш сказаць: “як маглі, прычыніліся...”

...непаўнаплетніх...

“Отвергает” — “адхіляе”, “адкідае”, “адмаўляе”, “адрынае”. І — у крадзяжы.

...абргунтаваных...

Пераклад з расейскай, бо ад расейскай “дела” застаўся ніякі род звязанага з ім дзеяпрыемства “узбуджанага”.

...недараўальні...

“Поразительную” — гэта “дзіўную”, “надзвычайную”, “узрушальную”, “уражвальную”...

“Спартрабаваў” — замест рас. “спрабаваў”, а па-беларуску будзе “сплнгнаваў”.

Альбо “злоўжыўланье ўладай”, альбо “перавышэнне ўладай”.

Мікола Раманоўскі

Зъбираючыся ў вясельнае падарожжа ў Крым, мы з жонкай доўга не маглі вырашыць, куды падацца. Сябры ѹ знёмыя райлі кіравацца ў Алушту ці Судак, бо тамака ўсё таньнейшае, а прыроды, мора й клімат амаль гэткія самыя, як у Ялце.

Аднак, крыху павагаўшыся, мы вырашылі кіравацца туды, дзе змагаўся са сваёй хваробай і памёр Максім Багдановіч, — у Ялту.

Зразумела, перад ад’ездам я зарыўся ў книгу, каб знайсці звесткі пра месца пахавання славутага паэта. Аднак і трохтомнік Багдановіча, і розныя энцыклапедыі съцвярджалі толькі вядомае ўсім — памёр у 1917 г. у Ялце.

Тады я патэлефанаваў сябрам. Аднак і тыя пасля сваіх пошукаў адно разводзілі рукамі. Толькі да дэзве гадзіны да адхыду цяніка затэлефанаваў мой сябар, які здолеў даведацца, што Максім пахаваны на Аўцкіх брацкіх могілках.

Прыехаўшы ў Ялту, паспяхова засяліўшыся ў “кватару пад ключ” ды пасмажыўшыся на пляжы з раці, па абедзе мы з жонкай на кіраваліся ў музэй Чэхава, каб даўдзіцца, дзе тыя могілкі месцыцца. Супрацоўніца музэю папрасіла пра бачэння, калі пачула маё пытаньне, і прашанавала пачакаць гіда, які павёў замежнікаў у Чэхавскі сад. Аднак тут якраз зявіўся дырэктар музею і, пачуўшы, што мы з Беларусі, звярнуўся да нас:

— А, беларусы! Добры дзень, дзякую, калі ласка, картошка-бульбяшка! Знаю-знаю!

Выявілася, што ня так даўно ў Ялце праходзіла нейкая сустрэча славянскіх пісьменнікаў СНД. Былі і троє з Беларусі. Прэзвішчаў дырэктар музэю ня памятаў, згадаў толькі, што адзін з іх быў галоўным у “Беларускай энцыклапедыі”.

На маё пытаньне пра Аўцкія могілкі дырэктар распавёў, што тыя даўно ўжо знесеныя, а наш Максім перапахаваны на Палікураўскіх могілках, што ля царквы на Палікураўскім узвышышы. Паводле ягоных словаў, туды накіроўваўся ўсе афіцыйныя делегацыі зь Беларусі.

Пасля ён прашанаваў нам схадзіць паглядзішь домік Багдановіча. Распытаўшы шлях, мы падзякавалі і накіраваліся на пошуки — у блуканье па зыўлістых вулках.

Здыўзіла, наколькі добра жыхары Ялты ведаюць свой гарод. Нам трап было выйсці да музычнай школы, а пасля на былу вуліцу Багдановіча, якую цяпер завецца ці то Артылерыйскай, ці то Армейскай. Першы ж падпіты дзядзіца доўга перапытваў, куды нам трэба. Мне, нарэшце, надакучыла тлумачыць, і я сказаў праўду — шукаем домік Багдановіча. І пачуў адказ:

— Дык адрэзу б казалі, што домік Багдановіча патрэбны.

І за хвіліну распавёў падрабязны маршрут.

Домік знаходзіцца ў невялікім дварыку. Цяпрака ў ім месцыца будаўнічы трэст. На сцяне шыльда, што гэта помнік УССР і што тут жыў у 1909 г. беларускі пісьменнік М.Багдановіч.

Да магілы Багдановіча мы вырашылі пайсці заўтра.

На Палікураўскіх могілках ужо даўно не хаваюць — яны абгароджаныя мураванай сцяной і падобныя больш да парку. Іх пранізываюць шматлікія сцяжкі, па якіх мы доўга блукалі, сустракаючы зредку надмагільныя помнікі ўкраінскіх і расейскіх паэтаў, рэвалюцыянераў і лікэараў. Нашага Максіма тут не было.

Гаспаднія хаткі побач з могілкамі на наш запас як адрэзана:

— Зы Беларусі? Няма тут Багдановіча! Кожны год чалавек пяць-шэсць разаў прыходзіць і пытается. Няма Багдановіча тут...

Нейкі мясцовы хлапчук з фатакамэрый, які швэндаўся сярод помнікаў, упэўнена сказаў: шукаіце Багдановіча на гарадзкіх могілках.

Ужо сыходзічы, вырашылі запытадыцца пра магілу Багдановіча яшчэ ў дзядзіка, які завіхуеся каля нейкай санаторскай вартоўні, што побач з Палікураўскімі могілкамі... той адказаў, што яна тут, нават згадзіўся паказаць. А наўзамен папрасіў праціўтаваць яму вершык Максіма, бо каго з Беларусі ні спытае, нікто ня ведае ніводнага.

Мы ўздымаліся каторы раз на ўзгорак Палікураўскіх могілак. Я цытаваў яму кароткі верш, тлумачыў незразумелыя словаў, а дзядзок спытанаў:

Так цёпла цэлы дзень было,
Што дзед і той сцягніўся з печы.
Ля рэчкі сей, дзе больш пякло¹
І греў пад старай сцвіткай плечы.

Сіней бор, цякла
вада,
Скрэз пахла<br

З Новым годам!

ГУРТ "ZET". (Р) "КАЎЧЭГ", 2001.

З музычнага боку гэта праграма вялікай асалоды не прыносіць. Тут на першыя пляны выходзяць тэксты і манэры іх падачы. Зэтаўцы ў масках съядома правакуюць слухачоў. Каго — на абурэнне, каго — на ўзыненасць і радасць.

Першыя хібы падсъядома адчуюць зкладзеную ў тых песнях бомбу, аднак ейны калібр наўрад ці эмо-гуць вызначаюць нават прыблізна. Другія будуть захапляцца адчайнай сацыяльнасцю тэкстаў, іхнай вастрынёю і тонкім крытычным асэнсаваннем беларускай рэчаіснасці. У гэтых сэнсах мы маём справу з выразнай прайвай самае сутнасці рок-музыки.

Але паколькі нашыя вушы, хочам мы таго ці не, звыкліся з прымытойнай папсовай стылістыкай, падсъядома мы прагнем хоць нейкай ды мэлёдам. Мэлёды, аднак, у пляны "Зету" ня надга ўваходзіць. Агрэсіўнае гучаныне, не съяланыне нават, а хутчэй дэкламацыя на мяжы крыйку — вось прыкметы іхнага выканання.

Я не люблю папсы. Але і аматарами такога вось "зетавага" музыкавання не зьяўляюся. Аднак не могу не адзначыць такія песні, як "Баю-баю", "Незнаёмец" ці "Хлопчык". З агульнае стылістыкі альбому выбываеща песень "Танец съмерці". Зрэшты, бальшыня песень вызначаеща сапраўднымі, вартаснымі рокавымі тэкстамі, якія ў межах іншай стылістыкі на мелі б сонсу. Дый съёб тут (прыкладам, La Bamba) не самамэта, а выглядае як апраўданы мастицкі прыём, падмацаваны дэталіямі аздаблення.

Аднак альбом я мог бы называць хіба своеасаблівым "хаджэннем у прымы", хобі і да адкрыцця беларускай рок-культуры залічыць не насымеліцца б. "А ўвогуле ўсё надзвычай добра" (канец цытаты).

X-Слухач

Fantasy

ДЖАЗАВЫ ГІТАРНЫ ДУЭТ ІГАР ДАДЗІЁМАЎ — ГІДОН ХАРЦ. (Р) 2000, ІЗРАЙЛЬ. ДЭМАВЫДАНЬНЕ.

Ігар Дадзіёмаў — былымянчук, брат музыкаўнаўцы Вольгі Дадзіёмавай. Ён быў адным з заснавальнікаў менскага джаз-клубу, потым зъехаў у Сочы, дзе выкладаў музыку, пасля перебраўся ў Ізраіль. Там сустрэў іншага гітарыста, ураджэнца Еўрапы Гідона Харца. Гэты альбом яны запісалі ў хатнай студыі Ігара ў Бэр-Шэве. У Fantasy ўвайшло 11 нумароў: як вядомыя джазавыя стан-

Музыка
Містыка ў стылі Jazz

Канцэрт Сяргея Мануекія і Сэма Брыля

Ня так, як старыя скарбоўскія рокеры граюць табе з аркестрам, калі ты каторы дзень сядзіш у сваёй маленкай, прасаленай каморцы, пішаць верши, як заўсёды, у стол. Ня так, як піе Юры Шаўчук, калі ты забываешся, што сядзіш у залі, і прости слухаеш свае думкі, быццам бы ўсё разумееш. Было такое адчуваючы, быццам увесь Сусьвет засяроджаны ў тваёй зренцы, а ты нечакана, але з шалёнаю хуткасцю, на толькі што скрадзенай падлодцы, поўны захаплення, уразаешся ў айсберг... і нічога не разумееш. Гэта бытую канцэрт Сяргея Мануекія і Сэма (Аляксандра) Брыля, што адбыўся 26 кастрычніка ў Доме афіцэрства.

— Ведаец, многія выкананія, прыяжджаючы ў які-небудзь горад, кажуць, як ім тут падабаецца, як ім тут хораша і прыемна... Я ня буду гэтага казаць. Буду граць, і вы зразумееце, як мне — добра ці не. Увогуле, сёняння мы будзем іграць на стане, як пойдзе...

Бадай, толькі стан гука-арэтара быў далёка на джазавы, і таму, каб не адкоранасць выкананіць, з-за рокавага, вельмі моцнага для джазу гуку ўсё задавальненненне ад сапраўднага майстэрства было б зыншчана. Зрэшты, той млыны мануекіяўска-брылевскі, клявішна-саксафанічны дыялёт, які паступова пачаў даходзіць да кожнага, калі імпраўізація пачала парушаць усялякія музычныя межы, прымусіў забыць ня толькі пра гук. Дый звышспакойны Канстанцін Сяроў (гітара) больш вабіў, чым адштурхоўваў. А бяскоічныя варыяціі сапраўднага-ў-кепцы Брыля і містычна-дэзічнага Мануекія на тему "дых мы сядаем на цягнік ці не?" зусім не здадліся такім доўгім. Но толькі раз у месеці дбаныя Яўгена Ўладзіміра Менск можа цешыцца добрым джазам... А можа і ня цешыцца.

Яўген Буры

дарты, так і творы ўдзельнікаў дуэту. Сярод апошніх — напісаная яшчэ ў Менску тэма Frost, адна з найлепшых на альбоме.

Гучаныне дэзюю гітараў ненавязлівае, мяккае. Аранжаваныні (найперш стандартгаў) не паўтараюць ужо вядомых у сусьеветным джазе ўзору. Так, інтарпрэтацыя славутага шлягеру Take Five Поля Дэзманда дазваляе адчуць усё, на што здольна музыкі. Тут і прафэсійнае адчуваючы партнэра, і індывидуальнасць імпраўізацыі, і густ, без якога джаз ператвараецца ў штосьці кшталту неадрэпетаваных "Дажынак".

Апрача названых ужо кампазыцыяў, вылучу Jordu Джордана, Butterfly Харца, Noages Рэйнхарта. Чым больш слухаеш гэты альбом, тым больш ён падабаецца, уцігаючы ўсю свою інтэлігентную, вытанчаную атмасферу.

Невыязны СЛУХАЧ

12 reflections

АЛЯКСАНДРА УЛАСЯНКОЎ (ГІТАРА).
(Р) 2001, ЗША. ДЭМАВЫДАНЬНЕ.

Аляксандар Уласянкоў — вядомы ў Беларусі гітарыст, выкананыя клясічнага ды аўтарскага рэпэртуару. У альбоме, запісаны сёлета ў красавіку ў ЗША, увайшлі аўтарскія кампазыцыі, якія можна съмела адносіць да сузурнай музыкі яўна імпрастычнай гітары.

Рэфлексіі Аляксандра звязаныя выключна з сузурнінем прыроды, у сваёй музыцы ён імкнецца адлюстраваць розныя нестандартныя кампазыцыі (Lullaby of The Sea — "Калыханка мора", Echo of Thunder — "Рэха грому", Seagull's Dance — "Танец чайкі") ужо самі па сабе ствараюць пэўныя вобразы.

П'есы Аляксандра Ўласянкова — хутчэй лёгкія накіды, пэйзажныя замалёўкі, чым грутоўнія, рупліва выпісаныя краявіды. Але музыка прыемная, яна можа быць фонам для нетаропкай гутаркі, напрыклад, пра экалёгію, зъбражэнні айчынных ды амэрыканскіх ляндшафтаў. "Беларусь — цуд некранутай прыроды", — распавядае БТ у сваіх такіх патрэбных, але часам абы-як зроблены сацыяльных кліпаў.

Паводле ўзроўню музыка Аляксандра Ўласянкова куды больш мастацкая. Яна, можа, і ня ўзраушае, але ў памяці застаецца. У адрозненіні ад БТ, прыбіраць гук ня хочацца.

Пленэрны СЛУХАЧ

За ліхімі за марозамі

ДУЭТ "АЛЯКСАНДРА І КАНСТАНЦІН". (Р) 2001.

Альбом выйшаў у двух варыянтах — для нас і для Захаду. У супраджальным тэксьце да першага, надрукаваным такімі дробненькімі літаркамі, што толькі ў павелічальнае школа і можна разгледзець, выкананыя просьці прафачэннія ў гурту Kelly Family. Дэякі Дэйлі і Лу Армстронга за тое, што ня здолелі "дакументальна аформіць права на выкананіне" іхніх твораў. Гэта значны крок да цывілізаціі адносінаў. Гадоў праз колькі нашыя выкананыя

пачнуць набываць права на выкананіне чужых твораў.

Іншы варыяント альбому, нацэлены на заходнюю аўдыторию, на будзе зъмішчанаць іхніх кавэраў, ні, адпаведна, прабачальна-тэксту.

Альбом ня проста атрымаўся ўдалы, ён засьведчыў дэ-факта выхад на наш музычны рынак самабытнага і арыгінальнага калектыву. Дуэт "A&K" браў удзел у тэлеконкурсе "Зорная ростань" і атрымаў выдатную ўзнагароду — 100 гадзін на бис-платні працы ў студыі тэлебачання. Музыкі здолелі выканываць той час надзвычай пленіна. Канстанцін граў падчас запису на шасці розных гітарах, пад некаторымі фанаграмы падкладалася блэк-флейта да пэркусіі. Якосьць запісу, гучаныня наагул — вельмі добрая.

Дуэт адважыўся спалучыць беларускія народныя мэлодыі з экзальтаваным амэрыканскім канtries. Рызыкі была ня столькі ўтым, што рytміку бальшыні песьняў давялося істотна акцэнтаваць, а ўтым, што наблізіць вакальнія партыі да клясічнай канtries-музыкі вельмі складана.

Аляксандра Кісанава мусіць яшчэ ўважліва прыслухацца да сябе, каб дакладна вызначыць ту ю мяжу, якая аддзяляе творчую заходу ад няўдалага эксперыменту ці наўкі. Бе, з задавальненнем слухаюць незвычайнія вэрсіі народных песьняў, яўсё ж адчуваў пэўны дыскамфоркт, які, аднак, адыхаў на другі плян перад усынавленнем таго, што праца атрымалася съвежая і вартая ўвагі. Такія песьні, як "Ой, арол, ты, арол", "Арэхава чаша", загадоўнай песьні асабліва "Лётаў голуб", можна слухаць бласконі.

Музыкі часам нават пісалі на народныя тэксты арыгінальную музыку, якая з тымі тэкстамі анік не ўступае ў дысгарманічны адносіны. Амаль у кожнай песьні ёсьць нейкія трапнія дэталькі, якія расквечваюць твор. У "Арэхавай чашы" гэта падголосак, які хоць і нагадвае па стылі "Энігму", але настолькі тут арганічны!.. Завяршае альбом інструментальная п'еса Канстанціна Драпезы "Салірыс" — прыгожы твор, які лішні раз кажа пра аўтара як пра гітарыста тонкага і ўмелага.

Што да кавэраў, дык яны — мінулае ў творчасці "A&K". Музыкам ёсьць сэнс надалей працаўаць зь "беларускім канtries". Во гэта ў іх атрымліваецца і цікава, і добра.

Д&П Слухач

Гомельскі гіт-парад

Восень
2001 г.

Кампакт-дыскі:

1. "Я нарадзіўся тут".

2. "Легенды Вялікага Княства".

3. "Юр'я". "Весначуха".

Відэакасэты:

1. "Звычайны прэзыдэнт".

2. "Адважнае сэрца".

3-6. "На чорных лядах". "Матрыца".

"Глядзятар". "Маленькі Сыцоарт".

Аўдыёкасэты:

1. "Легенды Вялікага Княства".

2-4. Данчык. "Мы яшчэ сустрэннемся".

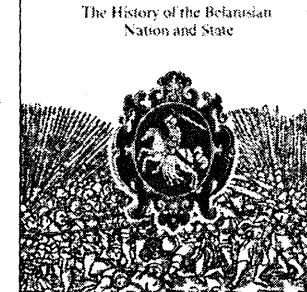
NRM. "Тры чарапахі". NRM. "Пашпарт грамадзяніна NRM".

Складу Андрэй Бандарэнка паводле продажаў у Гомелі

Кампэндьюм беларускай гісторыі

Гістарычны шлях беларускай нацыі і дзяржавы

The History of the Belarusian Nation and State

як там было. Вось яшчэ: "Пляц стагодзьдзя ў пасля Грунвалду ніводзін узброены немец не ступаў на беларускія землі". А як жа барскія войскі, што прыйшлі з Напалеонам?

Аўтары здолелі склацыць сапраўдны кампэндьюм беларускай гісторыі. У книзе шмат ілюстрацый, мапаў, схемаў, беларускія песьні і гімны, сымболіка — дзякаўляць Богу, ёсьць шмат добрых книжак, адкуль можна ўзяць матэрыялы. Таму разыдзелы "Дзяржава-насці" і "Культура" атрымалі зъмістуючыя. Зь іншых выданняў перайшлі ѹпрыгожаныя хібы. Так, у "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" не паведамляеца пра Альгердавы (1368—1372 г.) ды Вітаўтавы (1406—1408 г.) паходы на Москву, а таксама пра вайну Рэйкійскай Імперыі супраць Рэчы Паспалітай у 1792 г. Брагі гэтых войнаў і ў юбілейнай книзе.

Вялікай вартасцю книг

Казкі жыцьця Васількі на плошчы Коласа

Пасяль дойгай рэканструкцыі адкрылася для пешаходаў плошча Якуба Коласа ў цэнтры сталіцы. У 90-я гады яна была славная тым, што на ёй збираліся працдаўнікі беларускай апазыцыі, перш чым рушыць па горадзе павольнымі святочнымі калёнамі пад бел-чырвона-белымі крыламі запаветных съязгоў.

Адкрытая ўлетку плошча расчараўала. Каліровая пліткай — жоўтай і сінай, у суседстве з традыцыйнай шэрай, — быў выкладзены проста пад нагамі пешаходаў агромністыйя каласы і васількі. Аўтары праекту і гарадзкія ўлады даводзілі, што гэта вельмі прыгожа, арыгінальна і з улікам народных традыцый. Мяне гэта не пераканала. Наадварот, я ўбачыла ў гэтых вялікіх васільках, якія тапталі людзі, нейкі драматичны, нават злавесны знак.

Васількі — запаветная кветка беларусаў. «Німа лепіш цвяточка ад васіліка», — съпявалі жнёвкі. Максім Багдановіч у сваім «Апокрыфе» вызначыў яго як своеасаблівы сымбал творчай інтэлігэнцыі: музыкаў, мастакоў, кніжнікаў. І нават цырэй... На маю цяперашнюю думку, васількі — гэта сымбал беларускіх князёў, нашай арыстакратыі. (Для іх съцілую валошку «міжволі» ткалі сярод персыдзікіх кветак і арнамэнту слуцкіх ткачых). Васількі — гэта нашы Дзяды!

Як шкада і як лягчына, а мне — трывожна, што амаль адначасна з рэканструкцыяй гэтай плошчы — сэрца горада — у нас былі адмененіе як дзяржаўнае съвята Дзяды.

У майі радні на бацькавай лініі ("па мячы") шмат мужчынаў наслілі імя Васіль. Мой прадзед, бацькаў дзядзька і стрычечы брат — усе Васілі. Ці, што больш да-кладна ў дачыненіі да старэйшых з іх, — Базыль. З этымі лёгіі Базыль, Васіль — "царскае імя"!

Князем Васількам звяўся брат Эўфрасінны Полацкай. Імя Васілька ў XII—XIII ст. наслілі многія полацкія, слонімскія, лагойскія князі.

...Нібы па кветках васількоў і ёх съціблінах поўзаюць па плошчы маленькія людзі. Як мурасы. Таму, хто блізка да зямлі, гэтыя вялікія сымбалі цяжка расчытада.

Адно кругі, адно палосы.

Людка Сільнова

"Наша Ніва" 90 гадоў таму

Магілёў Беларускі. Хоць наш горад і стаіць чуць не пасярод Беларусі, але мала яшчэ тут ёсьць інтэлігэнтна, каторыя б цікавіліся нашай роднай мовай, нашымі звычаямі... Але ўсё ж такі, чым далей, і ў нас знаходзіцца больш людзей, каторыя чытаюць беларускую газету, а тады і самі шыраць яе паміж людзей.

Ня дужа даўно прыйшло міні гаварыць з такім чалавекам. Рабілася неяк лягчэй на душы, калі ён казаў, як у сваіх вёсці (дзе быў вучыцелем) чытаў сілянам "Нашу Ніву" і як яны прасілі яго, каб часцей чытаў ім пра ўсё, што робіцца па вёсках нашай ашышнай, але дужа цёмнай Беларусі. Ён жа пераказываў міні, што ў Пецярбурзе быў у аднаго прафэсара-Беларуса, каторы піша кніжкі па-нашаму, і той прафэсар інчай у сябе дома як толькі па-беларуску не гаварыў. "Калі да мяне прыйдзе беларус і я будзе гаварыць сваій роднай мовай, дык буду браці з яго штраф, каторы пойдзе на выданыя і шырэнные беларускіх кніжак між беларусамі", — казаў яму прафэсар. Прывемна было слухаць гутарку прафэсара. Калі нацыянальныя съядомы людзей будзе больш (а іх усе прыбывае), дык скора не застанецца ў нас людзей, што дагэтуль на вераць у адраджэнне Беларусі.

Наша Ніва, 27 кастрычніка 1911 г. № 43

Зъміцер Плян

ПРУСАК

Проза

Была звычайная восеньская раніца. Даждж лупіў кроплімі па шыбе. Па мокрым асфальце крохмылі самотныя людзі, схаваўшыся пад парасонамі. Мікола прачнуніўся і саскочыў з ложка. Усю ноч ён сніў кашиар: вялікі і гідкі прусак залязіў у ягонае вуха. Ён гідкі перабіраў сваімі ножкамі і пішчала.

"Цэлы дзень без бацькоў. Файна!" — падумаў з радасцю Мікола. Бацькі раніцай зъехалі ў вёску, а яго пакінулі аднаго ў кватэрэ.

Ен сеў у фатэль і запаліў, прагна ўдыхаючы дым. Яго позірк засяргаўся на съянне, па якой поўз прусак і непрыемна варушыў вусамі. Хлопец скруціў газету "Пагоня" і забіў яго. Даўкурышы цыгарэту, Мікола зварыў моцную каву і сеў глядзець тэлевізар. Ён убачыў прэзыдента, што распавядалі пра "элегантную перамогу". Ралтам штоўцы закаўтала ў ягонае галаве. Мікола спачатку не зъяўніў увагі, але калытаныне на скончылася. Наадварот, асыцярожны рухі ператварыліся ў нэрвовыя сутаргі. Хтосьці

Навіны культуры
Н. Караткевіч у рок-варыянце

Прадусар Алесь Суша распачаў працу над новым музычным праектам. На гэты раз беларускія рок-музыкі (Л. Вольскі, С. Корань, З. Вайщошкевіч, А. Кулінковіч і "Палац") будуть съпявальцамі на вершы Уладзімера Караткевіча.

Наашнівец сярод пераможцаў "Бардаўскай восені"

На 8-м фэсціве беларускай аўтарскай песні "Бардаўская восень" у Бельску-Падляскім Гран-пры і 30-гадзінная бясплатная запіс на студыі Польскага радыё атрымалі дуэт "Эўфарыя". Адным з пераможцаў конкурсу стаў і магілёвец, аўтар "НН" Васіль Аўраменка.

Нямецка-беларускі размоўнік

Нямецкае выдавецтва *Reise-Know-how* трохтысячным накладам выдала першы на гісторыі Нямецчыны нямецка-беларускі размоўнік. Яго ўкладальнікамі стаў Гольфэр Кнаўф — 28-гадовы студэнт універсітэту Білефельд. Хоць даведнік спазніўся гадоў на 60, ягоны стваральнік ганарыца, што жыўучы ў Буда-Кашалёве аніводнага будысцкага храму. А вось у Жлобіне напаткала я помнік нейкаму дзядзінству, якія бывалі ўсёго тройчы. Зыя іх пачала саўпаўніцца вандроўкай. Гэта няпраўда, што на Сільмашы вядуцца агромністыя яшчаркі, а ў Волатаве краядзілі. Паўсюль толькі бруд і пыль стагодзінні ды нешматлікімі міні-пustынікамі з адаленымі кнігамі. Вельмі зьдзівілася, не знайшоўшы ў Буда-Кашалёве аніводнага будысцкага храму. А вось у Жлобіне напаткала я помнік нейкаму дзядзінству, якія бывалі ўсёго тройчы. Зыя іх пачала саўпаўніцца вандроўкай. Даўнейшыя помнікі з каменю і бронзы мне спадаліся болей, чым мадыфікацыі галяграмаў апошніх пяцёх кіраунікоў. Пазнаёмілася з хлопцам, што робіць газету "Наша Мліва". Мама, ён мне та-кое паказаў! Добра, хутка, па-беларуску. Файна! Ўсё-такі ў нас стаўка, найлепшая ў съвеце Мар'іна Горка!

Менская мора пакінула мяне абсалютна абыякавай. Толькі швэды, фіны ці якія-небудзь мурманцы могуць плюскацца ў такую халадчу. Абысьці ж усе музэі на астра-вох, напоўненыя настрыгамі. Ты не ўліяеш, колькі тут навуковых самаход-даў, асабліва на праспектах Быка-ва, Бязыўніна Забітых ды бульвары Герайні. Прастытуят. Усе самаходы на адмысловай падушцы, ня тое, што дапатопныя развалюхі ў нашай Навабеліцы. Завітала ў Парк Рэспублікі, паглядзела на алею Прэзыдэнтаў. Даўнейшыя помнікі з каменю і бронзы мне спадаліся болей, чым мадыфікацыі галяграмаў апошніх пяцёх кіраунікоў. Пазнаёмілася з хлопцам, што робіць газету "Наша Мліва". Мама, ён мне та-кое паказаў! Добра, хутка, па-беларуску. Файна! Ўсё-такі ў нас стаўка, найлепшая ў съвеце Мар'іна Горка!

Э.Л. Прыйз графіку Татарнікаву

Мастак Павал Татарнікай атрымаў галоўны прыйз Міжнароднае біенале кніжных графікі, што адніца пад эгідай UNESCO ў Браціславе. Гэта найбольш прэстыжная ўзнагарода з усіх, што дагэтуль атрымлівалі беларускія мастакі кнігі. У 1986-м адным з пераможцаў гэтае біенале быў Мікола Селяшчук, але ягона ўзнагарода — залата плякетка — была меншавартасці. Свой Гран-пры, "Залаты яблык", Татарнікай атрымаў за афармленне зборніку беларускіх народных казак "Цароўна ў падземным царстве" (выд-ва "Полымя").

Юрась Барысевіч

молодзь пайшла". Праз колькі хвілінай Мікола, сабраўшы ўсю свою моц, устаў на ногі і, хістаючыся, павалокся дадому. Ён амаль нічога на бачыў ад жудаснага болю. Усё было ў шэрым вэлюме.

Ралтам у сваій галаве ён пачаў піск. У памяці Міколы паўстаў ягоны сэнчынішні сон: "Не, гэта няпраўда... Гэта гэта я можа быць... Не!" — падумаў ён.

Дома хлопец скінуў мокрую во-пратку на падлогу. Адмыўшыся, ён атрапніўся ў чыстае, уключочы магнітапоні і запалі.

Ізноў боль апярэзваў яго. Цяпер ён ужо не сумніваўся: гэта прусак залез із ягонае вуха. Гэта не магло так дойжыцца, тра было вызваліца, ачысціцца сваё цела.

Хлопец пайшоў у бацькаў пакой і ўзяў ружжу. Падрыхтаваўшы зброя, Мікола сеў у фатэль, прыстапіў рулю пад вуха і націснуў на курук...

* * *

— Міхал Пятровіч, прывезьлі яшчэ аднаго самагубцу, — сказаў практикант.

— Вязі яго сюды. Гэта нейкі жах: ужо пятнаццаты выпадак за тыдзень. Што робіцца з нашай моладзьдзю? А ўсё гэныя сатанінскія сэкты.

БЕЛАРУСЬ ПРАЗ 100 ГАДОЎ

Мама, даруй,

што звязваюся не асабіста, а вы-праўляю сваю карцінку. Сорамна глядзець табе ў очы, хай бы нават на экране відэаперамаўляча. Зразумей, я не мага больш сядзяць у нашай праклятай Навабеліцы і, як дура, корпацца ў Сеціве. У свае 16 гадкоў я нават на руінах Гомелю была ўсёго тройчы. Зыя іх пачала саўпаўніцца вандроўкай. Гэта няпраўда, што на Сільмашы вядуцца агромністыя яшчаркі, а ў Волатаве краядзілі. Паўсюль толькі бруд і пыль стагодзінні ды нешматлікімі міні-пustынікамі з адаленымі кнігамі. Вельмі зьдзівілася, не знайшоўшы ў Буда-Кашалёве аніводнага будысцкага храму. А вось у Жлобіне напаткала я помнік нейкаму дзядзінству, якія бывалі ўсёго тройчы. Зыя іх пачала саўпаўніцца вандроўкай. Даўнейшыя помнікі з каменю і бронзы мне спадаліся болей, чым мадыфікацыі галяграмаў апошніх пяцёх кіраунікоў. Пазнаёмілася з хлопцам, што робіць газету "Наша Мліва". Мама, ён мне та-кое паказаў! Добра, хутка, па-беларуску. Файна! Ўсё-такі ў нас стаўка, найлепшая ў съвеце Мар'іна Горка!

У самым цэнтры Бабруйску месьціца вялізная сажалка з са-

S.B.

Новы праект "Наша Ніва"

2101 год. Якой будзе Беларусь праз 100 гадоў? Якая будзе дзяржава і які дзядзькаўны лад? Якім будзе гарады? Які горад будзе сталіцай Беларусі? Якімі межы краіны? Што беларусы будуть есці? Якім буде беларускія гроши? Якім транспарт? Якімі сродкі масавай інфармацыі? Якая літаратура будзе чытацца? Ці застанецца тэатры? Якія імёны будуть самымі папулярнымі? Якімі станут лікі і рэкі? Ці можна будзе купацца ў забрудненых сέньня азёрах? Якія звязкі зьвязнікі, якія новыя расылніны завядуцца? Што будзе з чарнобыльскай зонай? У якіх цэрквях будуть маліцца людзі? Што яны ведаць муць пра 2001 год? Што будзе з намі?

Штотыдня — фантазіі пра будучыню Вечнай Беларусі, эсэ, прагнозы і футуралягічныя артыкулы ў рубрыцы "Беларусь праз 100 гадоў". З гэтага выйдзе цэляя кніга! Чакаем Вашых допісаў! Будзем загадваць.

Азэ варта быць

6 лістапада а 17-й у Доме літарата адбудзеца вечарына драматурга Аляксея Дудара. Пасля супрацьвы з ім даюць спектакль "Вечар" тэатру-студы "Вольная сцэна". Прайдзе, сп. Дудару аўтору ў бульонцы. Каля да аўторка ён не адујае, выступацца будзе толькі Мазынскі і акторы. Па квіткі звязратаца праэ тэл. 236-69-31.

Дапамагалі Філістовічу ня толькі з-за свяцтва

Колькі год таму мне трапілася книга А.Лукашука "Філістовіч. Вяртанье нацыяналіста". Прачытаўши яе, я бы моцна ўражаны і ня меша зацікаўлены. Жывучы ў Вялейцы, на малой радзіме змагара, я нічога не чую аб ім.

Менавіта зацікаўлены памяцю аб этым чалавеку, я і пачаў распытаўца жыхароў в.Паняцічы (роднае вёскі Янкі Філістовіча) і навакольных вёсак Буйлі, Самалі, Ярмоліцы Вялейскага раёну.

Большасць увогуле ня ведала нічога аб ім, не-каторыя ўгадвалі савецкую вэрсію аб "ворагу народу". Так адказала адна настаянна з прозвішчам Філістовіч на пытанні, ці не свяячка яна Янкі Філістовіч: "Что вы, я с этим предателем не имею ничего общего". А адзін дзядзька бязь ценю сумнівамі паведаміў: "А як жа, ведаю. Філістовіч працуе загадыкам фэрами ў Латыгаль".

Так працягвалася даволі доўга. Усе мае пацыенты (працуја я лекарам в.Вялейскай паліклініцы), якія маглі быць, магчыма, сведкамі тых падзеяў ці знаёмымі Філістовічам, у лепшым выпадку ўгадвалі аповесць "Па воўчым съежках".

Усё ж аднойчы мая цікавасць была задаволеная. На ўжо стандартны моя запыт аблік Філістовічу кабета сярэдніх год, сур'ёзна зірнуўшы на мяне, спытала на беларускай мове: "А вы жадаецце ведаць працу ўсёго тое, што пішуць у савецкіх кнігах?" Пачуўшы аб жаданні шчырага расповеду, яна паведаміла наступнае.

Яе цікі па прозвішчы Самаль вучылася разам з Янкім Філістовічам і добра яго ведала. Ведала яна і бацьку Янкі. Дарэчы, цікавая акалічнасць: бацька Андрэй Філістовіч быў солтысам пры Польшчы і меў павагу і аўтарытэт сярод месцічнай.

Узгадаючы самога Янкі Філістовіча, жанчына адзначала, што ён быў надзвычай вясёлым хлопцам. У прыватнасці, любіў скокі і адмыслова танчыў, за што і меў ад аднавяскі ўянушку "Янка-Чачотка".

Прабачэнне

Просім пррабачэння ў сп.Анатоля Матвіеўскага, які выпадкова аказаўся выяўлены на калякы ў "НН" №42 ад 15 кастрычніка. Фатаздымак сп.Матвіеўскага быў узяты з рэдакцыінае калекцыі выпадкова. Выкарыстоўвачы вобраз з фатаздымку, Рэдакцыя ні ў якім разе ня мела на ўвазе асабісту сп.Матвіеўскага і не хацела скампрамэтаваць яго або стварыць яму не адпаведны рэчаіснасці вобраз.

Прыватныя абвесткі

Ахвяраваныні "Вольная сцэна"

Тэатр-студыя "Вольная сцэна" прымае ахвяраваныні ў выглядзе драйлянай старасцьвай мэблі й рэквізіту: стол абедзены, канапа, крэслы гнутыя, фатэль, вішак-стойка, столік-грибы, стажэрка, парасон, візер і г.д.

Ахвярадаўцы набудуць права наведаць усе спектаклі бягучага сезона бясплатна! Т.: 236-69-31, 227-53-96

Вітаніні

Іраізде!
Яшчо і Ты,
Як і моя Айчына,
Зірнеш на съвет
Вясёлыя вачмы.
Яшчо наядзе ёсьць
Прысыці да ладу.
Не адвараці,
Заступніца, пагляд!

Вясёлу, прыгохую, разумную і па-дзіцячаму даверлівую
Іраіду шануем і славім у День народзін. Ты, што разам па дарозе да Храму

Нястомную руплівіцу, беларускага дойліда Іраіду віншум з Народднам! Святым разам! Ескульпі

З Днём народдзіна! Аней! Залатую Карону. А Вам, Алена Юр'еўна, добрага здароўя. Ганна

Віншуму Міласлава з м.Іванец з Днём народдзінаў. Сябры

Гімназія
1 верасьня 2002 г. у цэнтры Менску мае адчыніцца новая беларуская гімназія. Хто хоча патрапіць у яе і хто мае прапаноўныя па яе стварэнні, тэлефонуць: 213-43-52 (ТБМ), 288-68-91 (Ігар, пасыя 20.00)

Кантакты

Ня вешай носа! Туліся да съядомых беларусаў, якія шануюць мову, гісторыю, культуру. Т.: 256-03-04 (з 20.00 да 22.00) Галіна

Купон Бясплатнай прыватнай абвесткі

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ня больш за 15 слоў) Бясплатна! 220050, Менск, а/с 537

Тэкст _____

Імя і прозвішча _____

Адрас, тэлефон _____

Ня менш цікавым паведамленнем было і тое, што, па словах цёткі, шмат хто ведаў аў вяртнаны Філістовічу ў 1951 г. і аў магчымых месцах яго знаходжання. Многія дапамагалі яму. І рабілі гэта ня толькі з-за свяцтва ці колішняга знаёмаства, шмат хто ўсьведамляў сэнс справы Янкі Філістовіча і съявідома судзейнічаў яму.

Без сумневу, цётка ведаў і памятаў шмат, але яе свяячка ўзгадала нямнога, сама ж сп-ня Самаль ад сустрэчы са мной адмовілася, пэўна, з-за застарэлага страха, дый з-за того, што і сучасная сугутацьня не заахвочвае да ўспамінаў аб Філістовічу Янку Андзеевічу, ці, як помніць яго яна, Янку-Чачотку.

Але ж і гэта ня вялікая кропля з'вестак аў гэтым чалавеку натхніла мянэ напісаць, асабліва ў дадзенай артыкулу "Сёстры Філістовіча". Будзем спадзявацца, што ўсе фрагменты існуючай аў інфармацыі будуць належным чынам сабраны і пабачаць съвету на кнізе. І хлусьні да маўчанне, якія павялі 50 год, будуть зможаны.

Мікалай Сыцебурака, Вялейка

А што там рэфармуць?

Дзяржава не-аднойчы ставіла сабе ў заслугу тое, што ўсё захавалася ўсеагульная аддукцыя. Напрауду ж захавалася савецкая школьная систэма, якая выбываеца з сучасных умоваў якога-ніякога рынку. Дзяржава клапоціцца ня толькі ў сноўнай працдукцыі, але і ў сноўнай працдукцыі да аддукцыі да дзіцячага часу. Чым больш вучні занятыя школай і ўрокамі, тым менш яны звязаныя з вулічным жыццём. Так, мабыць, думае дзяржава. І памыляецца. Лічныя адзінкі імкнучы вывучацьца. Астатнія ж, як на сваім уласным, так і на досьведзе папярэднікаў, ведаюць, што навучанне адно фармальнасць, бо большыні атрымае ў кожным разе сваі ліпавыя траякі і чачьверкі: "Стайце "двойку". Усё адно самі выпраўляюць будзе", — думаюць вучні (а нахайнейшыя ўжо какуць) у адказ на нездавальнюючую

аддукцыю. Па вялікім рахунку, штогод, у залежнасці ад школы, ад 45 да 95% вучнія мусіла б заставацца на другі год у той самай класе.

Якія ж разформы патрабнай школьнай систэмы? Не скосоўоўца абавязковай усеагульнай базавай аддукцыі (9 клясаў), трэба зрэгламэнтаваць навучальныя працэсы і школьннае жыццё, усталіваць цвёрды парадак нормаў паспяховасці й паводзінай вучні. Вучні, нязадатных датримаццаў таго парадку, трэба бязылітасна выключыцца са школы, а ў разе разыходу пазбаўляць права бясплатнага навучання. Няхай плацяць бацькі альбо дзяржава скіроўвае такіх навучэнцаў у спіцшколы з адмысловым падрыхтаваным настаўнікамі. Гэта жорстка, але неабходна, каб адрадзіць (зарадзіць) зацікаўленасць вучнія вучнаваннем. Неабходнымі бацькі і пашырэньне сеткі прыватных школаў. Стрыкнім новай систэмы мусіць быць ўсёадымная й безумоўная, але паступовай беларусізація. Хоць у цяперашніх варуках ня зусім ясна, ці здолная беларусь да хоць бы частковага ажыццяўлення тых трансфармацый.

Сяргей Балахонаў, Гомель

У абарону Воюша

Спадару Падбярэскі, Ваша крытыка ў бою Сержука Сокалава-Воюша (№ 45 ад 29 кастрычніка) беспадстаянна. Казадзь, што некаторыя яго творы састарэлі маральна, — тое самае, што абвінавачваць у гэтым вершы Купалы. Чыя яшчэ пазія, як не Купала і Воюшава, так кранае за жывое? І хто з мастакоў слова не пісаў "на злобу дзядзе"? У каго з пэтаў і празаікі Вы на знойдзяце "маральна састарэлых" твораў? У Вашу публікацыю на месцы Сокалава можна падставіць імя любога пэта, съпевака, пісменьніка. Сокалав-Воюш шмат зрабіў, а яшчэ больш зробіць для Радзімы.

Тацянка, Менск

Беларуская служба Радыё Свабода
запрашае да супрацоўніцтва карэспандэнтаў

Умовы:
— досьвед працы ў СМИ, які меншы за 4 гады;
— дасканалае валоданьне беларускай мовай;
— радыёфіанічны голос;
— камп'ютарная пісменнасць;
— добрае веданье палітычных, сацыяльных, эканамічных і культурных праблемаў краіны і рэгіёну;
— умение працаўца самастойна і апэратыўна.

Веданыне ангельскай і іншых замежных мовай з'яўляецца становым фактом.

Кандыдату просьцяць прадставіць заяву з тлумачэннем свайго жадання працаўца для Радыё Свабода, аўтабіографію, імёны дзяўюючых асобаў, якія могуць даць прафэсійныя рэкомэндацыі, узоры публікацыяў ці запісы радыёперадачаў.

Адрас у Менску: 220005, Менск-5, п/с 111; у Чэхіі: Vinohradská 1, Praha 11000, RFE/RL box 3. E-mail: svaboda@rferl.org

"Тарас Сайка" — кніга Яна Пятроўскага пра тое, як была загублена Справа перакладу Бібліі. Сёстры ды Брэты, не паўтарайма мінулых памылак!

Прадаю:
Кнігі — поштай: М.Раманюк "Беларускія народныя крыкі", З.Пазынак "Глэрыя Патрыя", заб. т. В.Караткевіча ў 8 т. і інш. Вышыні каталог: 220030, Менск-30, а/с 195, Януш; http://book2002.narod.ru; jancit@tut.by; Тэл.: 258-43-54.

Ісус сказаў яму: "Я і дарога, і праўда, і жыццё". Нікто не прыходзе да Айса, калі не царзь Мине". Ісан: 14:6
БЕЛАРУСКАЯ ЭВАНГЕЛЬСКАЯ ЦАРКВА
Набажынств штодзёнкаў у Менску з 10-й Любліна 21-56. Т. 279-71-31, 270-89-87. Штодзёнкульство ў Аспіноўках з 17-кі Леніна, 40. Т. 28-250. Шточыцер у Барысаве: Ватуціна 38-45. Т. 54-908; шточыцер у 17.30 у Маладечне: Аспінек 54. Т. 3-18-76

наша Ніва — незалежная газета, заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары "Нашай Нівы": С.Вольский (1906), А.Уласав (1906—1914), Янка Купала (1914—1915), А.Лукевіч (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская

вірастальница Заміра Болцікава

карэктарка Надзея Бракар

галоўны рэдактар Андрэй Дынко

адказны сакратар Андрэй Кузнецкі

карэктар Сяргей Петрыкевіч

нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скуро

мастакі рэдактар Аляксей Чарняеў

выдавец Фонд выдання газеты "Наша Ніва"

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАУ: 220050, Менск, а/с 537

Tel/fax: (017) 213-32-32

E-mail: nn@irex.minsk.by

http://niva.s5.com

© НАША НІВА Спасылка на "Нашу Ніву" абавязковая.